This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

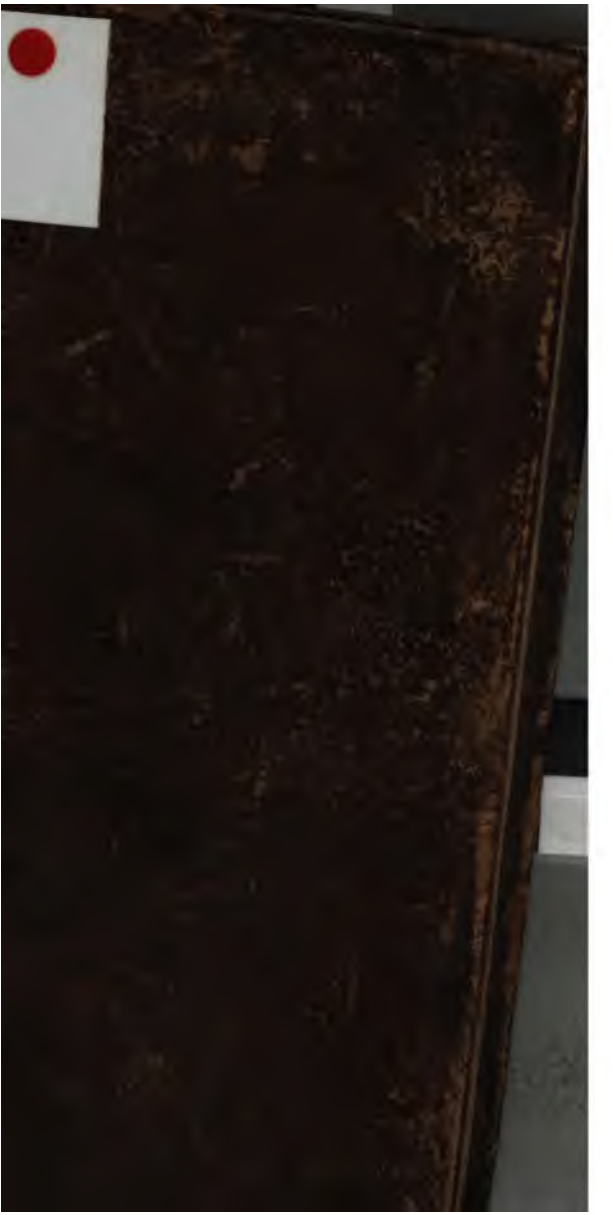

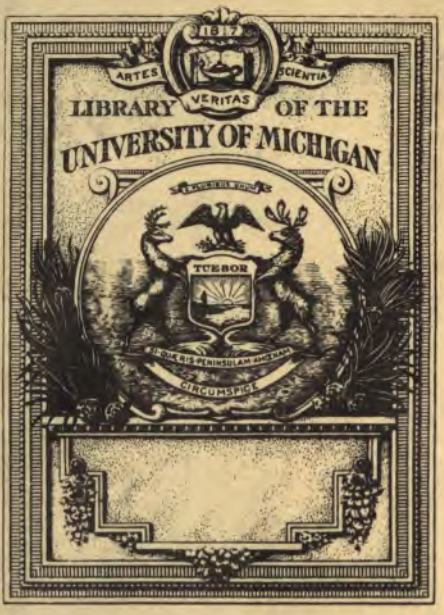
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

J. TOLANDI

DISSERTATIONES DUAE,

ADEISIDAEMON

ET

ORIGINES JUDAICAE.

J. TOLANDI

DISSERTATIONES DUAE,

ADEISIDAEMON

ET

ORIGINES JUDAICAE.

ntra b. Tolandi librum scripta est
Defensio Religionis nec non Mosis & gentis Judai
e contra duas Dissertationes Joa. Tolandi, quarum
a inscribitur Adeisidaemon, altera vero Antiqui
tos (origines) Judaicae a Jacobo Fayo, S. Th. D. &
Ecclesia Ultraiectino Britannica Sacr. Mystor. Inter
Trajecti 1709. 8. Recensetur in Jac. Bernard
Nouvelles de la rep. d. L. a. 1709 p. 195 sq.
hoc libro v. pl. Baumgarten in den Nachrichten von
einer Hallischen Bibliothek. Vol. 3. p. 330.

Vogt Catal. libr. rar. p. 601. Crevenna Cat. rais. T. 1. p. 111.

Toland, John

ADEISIDAEMON,

SIVE

TITUS LIVIUS

A Superstitione vindicatus.

In qua Dissertatione probatur,

Livium Historicum in Sacris, Prodigiis, & Ostentis Romanorum enarrandis, haudquaquam fuisse credulum aut superstitiosum; ipsamque Superstitionem non minùs Reipublicae (si non magis) exitiosam esse, quàm purum putum Atheismum.

Autore J. TOLANDO.

Annexae sunt ejusdem N. Bart

ORIGINES JUDAICAE.

Ut RELIGIO propaganda etiam, quae est juncta cum cognitione Naturae; sic SUPERSTITIONIS stirpes omnes ejiciendae.
Cic. lib. 2. de Divinat.

HAGAE-COMITIS,
Apud THOMAM JOHNSON, 1709.

S78
L50
T65

J. TOLANDI

DISSERTATIONES DUAE,

ADEISIDAEMON

ET

ORIGINES JUDAICAE.

* BANSTEDIANA vireta, molliculos colles, tumulos juniperis amictos, & juga leniter acclivia ſolitarius pererro; aut quando in cultiſſimo potiùs ASTEDIANO vivario (Elegantiarum ſede) & per tonſa ibidem meditabundus expatior dumeta: ni fortè conſcius ad muſcoſos LEDAREDÆ rivos, vel ebul-

* Regio ſaluberrima ubi ruſticari ſolet autor, ac libris & amicis magis quàm alibi vacare licet. Plurimas continet egregias villas, quatuordecimque millia paſſuum Londino a meridie diſtat. Anglicè vocatur BANSTED DOWNS.

ebullientes CARSALTANAS aquarum ſcaturigines, feſſum me ac aduſtum equus aveheret; aut inter MICLAMIANA denique buxeta, nigros taxorum lucos, aliaſvè ſalubriores ac vicinas perreptarem ſilvas. Avium illic concentibus, tenuique foliorum & MOLAE amnis murmuratione permulſus, procul ſum a curis & negotiis remotus, atque tunc demum mihi vivere dici poſſum. O mollia prata!

O ne-

o nemora, o fontes!

* Virg. G. l. 2. ----*O qui me gelidis in vallibus Hoemi*
Siſtat, & ingenti ramorum protegat umbra!

Sed quorſum me abducit ruris SURRIENSIS dulciſſima recordatio! Agreſtia non unius generis ludorum & virium quotidiana certamina, cum annuis nobilium equorum celebratiſſimis decurſibus, hic memorarem; immo veloces catulos, acreſque moloſſos, per avia & devia reſonanti clamore perſequi juvaret, niſi tui (uti decet) re-

reverentia, etsi ruris amantissimi, me tempestivè admoneret ut ad institutum quamprimùm revertam. Seu ad focum ideo seu in umbra, tam † EPSOMIAE quàm LONDINI, aequam & accuratam esse * Quintiliani de Livio sententiam agnoscere debui, eum, scilicet, *cùm in narrando mirae jucunditatis* *l.10.c.1.

**

† Pagus in Banstediana plaga, propter medicas aquas minerales, summam aëris puritatem, & maximam idcirco hominum (aut tuendae Sanitatis aut recuperandae gratiâ) frequentiam, celeberrimus. Anglicè dicitur EPSOM.

ditatis clariſſimique candoris, tum in concionibus, ſupra quàm enarrari poteſt, eloquentem: ita dicuntur omnia cùm rebus tum perſonis accommodata. Apologia tamen ac defenſoribus eget artium expolitarum poſt Tullium princeps; haſque non ingratas partes, oblatâ nuper ab amico occaſione, in me ultrò recepi. Viri diſertiſſimi Patavinitatem haud excuſo, quam ignorabat forſan, qui objecerat, Aſinius * Pollio.

* Quintil. l. 1. c. 9. & l. 8. c. 1.

Non

Non hili equidem facio, quòd libertatis assertor, non minùs quàm amator, fuerit Caligulae, insulsissimo Tyranno, * negligens (si Diis placet) & verbosus. Nec magis adhuc demiror, quòd frigidus & tautologus censerctur Lipsio, qui tam cassi fuit judicii, ut Senecam in scribendo praetulerit Ciceroni. Quòd a Glareano verò & Barthio malae fidei esset accusatus, quasi Gallorum in-

* Sueton. in Calig.

vidiſſet gloriae, ſannis & cachinnis, quàm graviori aliqua animadverſione, dignius exiſtimo. Levioris ſanè ponderis, ſi fieri poſſet, eſt malevolentia ab aliis pariter objecta. Attamen (quod ſummoperè ſtupendum!) non Lipſio duntaxat, Poſſevino, aliiſque magni nominis viris, ac omnibus inſuper gregariis triobolaribuſque ſcriptoribus, videtur Livius & auditur SUPERSTITIOSUS;

SUS; ſed eadem ei ab eruditiſſimo Voſſio, ut & a Criticis emunctae naris quamplurimis, eſt inuſta nota. Neque aliter ſenſerat, prono quaſi flumine abreptus, omnium noſtri temporis ſcriptorum ſolertiſſimus, Petrus Baelius, ſub initium * *Variarum de Cometis cogitationum*; quem errorem tamen in earundem * *Continuatione*, non nemine admonente, ingenuè recognovit & lubentiſſimè correxit. Juſ-

* Vol. 1. §. 5.

* Vol. 1. §. 3.

ſu itidem Gregorii Magni, ut reliquos praeteream, fuit igni addictum Livianum opus, quia nimius illi in Gentilium Sacris enarrandis credebatur. Contra hos omnes, cariſſime ANTONI, per locos ex ipſo autore citatos (& ex ipſo ferè ſolo, cùm huic argumento abundè ſufficiat) evidentiſſimè commonſtro, tantùm illum a meticuloſo pravoque Deorum cultu abhorruiſſe, ut totam Religionem

ligionem patriam profictâ prorſus & ementitâ haberet. Prodigia, Oracula, Omina, & Oſtenta, ne vel caſſae nucis duxit. Tremendas aliis Eclipſium & Cometarum aſpirationes ſuaviter deriſit. Praeſagia quaevis Gentilium & Miracula inter fraudes rejecit Sacrificulorum, quorum artes & ingenium ad amuſſim depingit. Non haecce ſolummodo, hiſque ſimilia, ludos omnino facit; ſed

ra-

rationes validiſſimas ubivis ex induſtria adducit, quibus talium naeniarum fallacia, vel ſtulta potiùs credulitas, cunctorum oculis ſubjicitur. Nullus mehercle ſcriptor aut luculentior in fabellis exauctorandis, aut ſolidior. Si de ſola tamen Livii fama, ac non de ipſa SUPERSTITIONE eliminandâ ageretur, manus certè huic opuſculo non tam facilè admoviſſem. Lectorum itaque oſci-

oſcitantia (ſi vera profero) non magis admiranda, quàm improbanda Cenſorum iniquitas, ut amborum eſt temeritas fugienda : de quibus omnibus non ex mea autoritate (quae nulla eſt) ſed ex rebus ipſis, abſque minimo partium ſtudio, dijudicari velim. Quamobrem, ADEISIDAEMONEM meum, ſeu exemplar Epiſtolae de Livii Superſtitione ad quendam Eccleſiæ noſtrae

ſtrae Theologum exaratae, tibi mittere lubuit, Amicorum integerrime; tuamque de illo, non magis candidam quàm ſeveram, expectare ſententiam. Ceterùm, Paradoxon fortè ſapere videbitur, quòd, etſi magis noxiam Reipublicae cenſeam SUPERSTITIONEM quàm ATHEISMUM, illam tamen quandoque, hanc verò nunquam tolerari velim: ſed ad Rationes, breviter a me

EPISTOLA.

& perſpicuè in ipſa Diſſertatione allatas, qua par eſt modeſtiâ, provoco; eas etenim omnibus verae RELIGIONIS cultoribus, quae inter iſta extrema jacet media, ſatisfacturas minimè diffido. VALE.

Hagae-Comitis, ipſis Calendis Maiis, M. DCC. VIII.

VIRO REVERENDO,

Domino E. S. Ecclesiae Anglicanae Presbytero,

S. P. D.

JOANNES TOLANDUS.

1. MEMINISTI procul dubio, cùm novissimè unà essemus nos Commentatorum quorundam imperitiam & socordiam sermonibus agitasse ; utpote qui non rarò mediocres Grammatici , sed pessimi ferè semper esse Critici deprehenduntur. Graevium unum aut Perizo-

nium fortaſſis invenies inter ſexcentos Barthios & mille Turnebos. Autores cùm Graecos tum Latinos (plures quàm impraeſentiarum recenſere vacat) proferebamus, quos ſimilis farinae homines, quaſi in credendo nimis faciles, immo fabulis deditos, aut ſuperſtitione imbutos, arguere non dubitârunt.

2. PLINIUM ſeniorem inter primos allegare lubuit, qui adeo non credulus certé, ut nullatenùs religioſus dici poſſit; cùm, libro * ſeptimo *Hiſtoriae naturalis*, animarum immortalitatem ex conſulto impugnaverit. Nonne ſummam quoque prae ſe fert in-

*c. 55.

cre-

credulitatem, quando, libro *ſecundo ejuſdem operis, aſ- *c. 1.
ſerit *Mundum hunc, & quod alio nomine Coelum appellare libuit (cujus circumflexu teguntur cuncta) numen eſſe aeternum, immenſum, neque genitum, neque interiturum unquam?* Sed quae res eum adegit, ut anilia multa ſuis interſereret animadverſionibus, hujus neque loci eſt neque inſtituti.

3. QUOD ad ſecundi ordinis ſcriptores attinet, propter Africae & Indiarum magis accuratam notitiam a mercatoribus Europaeis acquiſitam, res plurimas ab Herodoto proditas veras eſſe non difficulter agnoviſti, quae pro fabulis tamen

per

per multa ſecula vulgò habitae ſunt. Et ego ſubinde tibi demonſtravi, eundem Herodotum, ſemper illa, quae ipſe comperta habuerit, ſedulò diſtinxiſſe ab iis quae fando audiverit, quaeve alienâ fide in commentarios ſuos, atque inde in Hiſtorias, tranſtulerit.

4. UT ad tertios verò peroeniam, non tam facilè tibi perſuaderi patiebaris Titum Livium Patavinum minimè ſuperſtitioſum fuiſſe Hiſtoricum, quum non ſatis habeat in ſingula momenta res naturales, etſi fortè inſolitas, quaſi coelitùs demiſſa prodigia, referre; ut agnum (verbi gratiâ) bicipitem, tonitrûs & exundatio-

num

num mirandos effectus, novorumve fontium ſubitam irruptionem: niſi & illa quoque quae vel manifeſtò impoſſibilia, vel maximè frivola ſint ac quotidiana, adducat; ſanguine (nimirùm) aut lapidibus pluiſſe, arborem viridem exarſiſſe, bovem locutum, idemque feciſſe infantem in utero geſtum, mulum tribus aut equuleum quinque pedibus natum, corvos in templo poſuiſſe nidum, mures aurum roſiſſe, lupum aut apum examen in foro viſum, aliaque hujus generis innumera.

5. TUNC ego ex te percontatus, an aliquis, nullâ de ritibus ab indigenis peragi ſolitis mentione factâ, res Ame-

ricanas literis fideliter aut ullâ cum utilitate mandare poſſet? Non poſſe quidem fieri aiebas; ſed quòd iſta ſe neque colere neque magni facere (quamvis enarrare neceſſùm duceret) Chriſtianus monſtrâſſet Hiſtoricus. Statim reſpondi, Livium, utcunque Ethnicum, minùs iſtis, quae ipſi probro verteras, quàm multos noſtri temporis Chriſtianos, tribuiſſe: & tantùm illum abfuiſſe ut Prodigiis, Oſtentis, Cometis, aut Eclipſibus moveretur, quòd totam Religionem patriam, ſive Romanam, pro nulla planè haberet; vel, quod eòdem redit, pro pulcherrimo Politicorum commento, in Magiſtratuum ſubſidium,

ſidium, & Sacerdotum emolumentum, ſubtiliter excogitato.

6. CUM aſſenſum te cohibiturum dixiſſes, locos aliquos incunctanter allegavi, quos a decima quinta aetatis anno memoriae penitùs infixeram, propterea quòd jam tum mihi viderentur notatu digniſſima. De Numa Pompilio, ſecundo Romanorum Rege, verba faciens * Livius, *omnium primum* (inquit) *rem ad multitudinem imperitam, & illis ſeculis rudem, efficaciſſimam,* DEORUM METUM INJICIENDUM *ratus eſt; qui, quum deſcendere ad animos ſine aliquo* COMMENTO MIRA-

* lib. 1. c. 19.

CULI *non poſſet*, SIMULAT *ſibi cum Dea Egeria congreſſus nocturnos eſſe : ejus ſe monitu, quae acceptiſſima Diis eſſent, Sacra inſtituere ; Sacerdotes ſuos cuique Deorum praeficere*, cum reliquis quae inibi ſequuntur. Eadem omnino de multis aliis Legiſlatoribus, praeſertim verò cùm Religiones aut Sacra inſtituiſſent, referunt probatiſſimi ſcriptores, & ſimplex credidit vetuſtas. Ita Delphis Lycurgus ab Apolline, & Minos a Jove in antro Dictaeo, ſua omnia didiciſſe, comminiſcebantur ; ut homines nempe, divinâ autoritate devincti, legibus ab ipſis prolatis libentiùs obedirent. His atque ſimilibus Moyſen, Hebraeo-

braeorum Nomotheten, assimilare non addubitat * Diodorus Siculus: sed in hac Moysis cum aliis Prophetis & Legislatoribus comparatione, multo adhuc copiosior est * Strabo Geographus. Nunc autem liquidò perspicis, quemadmodum Religionem patriam disertis verbis SIMULATIONEM & COMMENTUM vocet Livius; qui, postquam sigillatim quaedam enarrasset, *cetera omnia publica privataque Sacra* (addit * ille) *Pontificis scitis subjecit* Numa, *ut esset* QUÒ CONSULTUM PLEBS VENIRET; *ne quid divini juris, negligendo patrios ritus, peregrinosque ascisendo, turbaretur.* Ab ore idcirco & autoritate Pon-

* lib. 1.
* lib. 16.
ibid. c. 20

tificis debebat omnia rata habere populus ; non quae vera eſſent ſtudioſè ſciſcitari , ſed, quae publicam tranquillitatem ſpectarent , accipere promtè & officioſè exequi. Haec, ut ita dicam , prima fuit Romanae Religionis editio, de qua fuſiùs & prae aliis conſulendus Dionyſius Halycarnaſſaeus : neque aliter in ſecunda, quae, poſt urbem a Gallis incendio abſumtam , demùm evulgata eſt. Cùm enim in iſta calamitate , uti credibile eſt , maxima publicarum tabularum portio eſſet deleta , *imprimis* l. 6. c. 1. (inquit * Livius) *foedera ac leges* (*erant autem eae duodecim Tabulae , & quaedam Regiae leges*) *conquiri , quae comparerent , juſſerunt*

ſerunt Tribuni militum : *alia ex eis edita etiam in vulgus* ; QUAE AUTEM AD SACRA PERTINEBANT , A PONTIFICIBUS , MAXIME UT RELIGIONE OBSTRICTOS HABERENT MULTITUDINIS ANIMOS , SUPPRESSA. Quamvis itaque deinceps , non minùs quàm antea , Romanorum Religio & dicta & credita eſt a Numa inſtituta ; eandem tamen ſemper illam permanſiſſe , nemo poterat neque verè neque veroſimiliter comprobare. Non ſuppreſſa tantùm , ſi quæ ſupereſſent, Sacra monumenta ; ſed in perpetuum adhaec ſubjecta ſcitis Pontificis , cui omnes eo ipſo nomine parere obſtringebantur ; adeò ut ei , quaecunque vel-

vellet pro divinis obtrudere, facillimum eſſet. Ad vulgi captum evidenter accomodata fuit haecce Diſciplina, partim ab Etruſcis, partim ab Indigenis, ſed potiſſimùm a Graecis ritus mutuata: nec repugnabant, imo approbare ſe ſimulabant nobiles & docti, dum legibus & communi concordiae non videbatur obfutura ſed potiùs ſalutaris, & Reipublicae moderandae, augendae, conſervandae imprimis idonea. Hinc non mirum videri debet, quare Romani Caeſares, poſt everſum liberae civitatis ſtatum, tanto ſtudio in ſe traxerint ſummum Pontificatum, cujus ſacroſanctâ poteſtate, non minùs

nùs quàm Tribunitiâ, ſunt impiè abuſi in concivium perniciem & ſuum ipſorum privatum commodum; quum ſalus populi debeat eſſe omni cuicunque Magiſtratui ſuprema Lex.

7. NEC Religionem ſolummodo fictam Livius, ſed & ipſos Deos credidit factitios, non excepto Romanorum Numine tutelari, Urbis (inquam) & Gentis conditore Romulo, aut, ſi coeleſtiùs mavis compellare, Quirino. In Epiſtola *de Origine Idololatriae*, quam, ſub tecto SERENAE nomine, ad incomparabilem Pruſſiae Reginam inſcripſi, & quae vernaculo

ſermone edita eſt, demonſtravi (ſi probè meminiſti) Gentilium Deos Deaſque fuiſſe reverâ homines, & ex nimio mortuorum cultu (contra quàm vulgò credi ſolet) omnem quamcunque fluxiſſe Superſtitionem, non ipſa ſyderum veneratione exceptâ. Haud diſcrepat equidem Livius, qui, cùm Romulum, civibus per imbres & tonitrua diſperſis, ad Caprae paludem a Senatoribus propter affectatam Tyrannidem diſcerptum refert, *Romana pubes* l. 1. c. 16. (pergit * ille) *ſedato tandem pavore, poſtquam ex tam turbido die ſerena & tranquilla lux rediit, ubi vacuam ſedem Regiam vidit, etſi ſatis credebat Patribus, qui proximi*

mi ſteterant, SUBLIMEN RAPTUM PROCELLA (in coelos ſcilicet aſſumtum fuiſſe, uti juramento teſtatus eſt Julius Proculus) *tamen, velut orbitatis metu icta* (ſeu fortè dubitabundi) *moeſtum aliquamdiu ſilentium obtinuit. Deinde*, A PAUCIS INITIO FACTO, DEUM DEO NATUM (ex Marte nempe & Sylviâ veſtali) *Regem parentemque urbis Romanae ſalvere univerſi Romulum jubent; pacem precibus expoſcunt, uti volens propitius ſuam ſemper ſoſpitet progeniem.* Proh Jupiter! quàm immanis fuit hicce Romuli ſaltus! quàm repentè ex homine mortali fit Deus immortalis! Idem iſte populus, a quo paulò ante trucidatus e-

rat, ſtatim juſſit ipſum in Superorum coetum venire; &, cùm prae timore aut ſtupiditate facilem Patriciis aurem praebuiſſet vulgus, illud quod tunc pleriſque pro utili habebatur commento, poſteri eorum tanquam divinam indubiamque veritatem avidè ſunt amplexi & tuiti mordicitùs. In Epiſtola modò memoratâ tamen oſtendi, populum Romanum nullum mortalem poſt Reges abactos in Deorum numerum cooptaſſe, uſque dum, ſublatâ Republica, & dominante ſub Imperatoribus luxuriâ, eſſent adulatione pariter & inſcitiâ occoecati. Sed ipſâ vigente Libertate, & florentibus propterea li-

literis, non adeò certè defoecabantur eorum animi, ut omnes omnem abjicerent ſuperſtitionem: neque ita profectò voluerunt aut e re ſua judicarunt Proceres & Magiſtratus; in cujus rei fidem memorabile hîc adducam exemplum. Quando, quingentis circiter & trigenta ſex annis poſt obitum Numae Regis, libri, qui Diſciplinam ipſius continebant, inventi ſunt candelis involuti in arca lapideâ, prope aliam ubi jacuerat corpus dudum in pulverem redactum, adeò abfuerant Romani a Religione ſua hac occaſione inſtaurandâ, vel maximi ſaltem faciendo tam pretioſa autographa,

ut Senatus ea comburi extemplò jusserit, postquam juratus ipsis declarasset Praetor urbanus Quintus petilius, quòd argumenta eorum essent * PLERAQUE DISSOLVENDARUM RELIGIONUM. Perinde quidem est, utrum haec verba omnem innuant Superorum cultum dissolutum iri per Numae libros sub Janiculo repertos; an vero solam illius aevi Romanam Religionem in periculo versatam esse, quum, etsi a fatuo popello pro Numae instituto credebatur, nomen tantum merum ab illo habuerit sed praeterea nihil. Nec possibilius quicquam aut magis naturale est, quàm tam absoluta,

*l. 40. c. 29.

ſoluta, &, per temporum longinquitatem, tam imperceptibilis mutatio; in religioſis praeſertim dogmatibus & ceremoniis, quamvis, rebus ſublatis, eadem uſque remanſerint nomina, quod ſexcentis poſſem confirmare exemplis. At quocunque modo ſupra allata Livii verba intelligere velis, manifeſtò exinde patet, Religionem apud Romanos fuiſſe Politiae in totum adaptatam, & pro arte ſubditos in officio bene continendi communiter habitam. Hinc coelo lapſa Ancilia fingebantur; hinc ignis perpetuò ardentis in Aede Veſtæ ſollicita cuſtodia: & alia omnia quae Im-

Imperii ſuaderent aeternitatem.

8. SI Religionem itaque fictam (addebam ego) ſi Deos aſcititios reputabat Livius, oportet ut Miracula inſuper & Preſagia ſuſque deque haberet, uti reipſâ habuit. c. 21. Quando, in libro * quinto, fabellam quandam religioſam narrat, IN REBUS TAM ANTIQUIS (inquit ille irridens) SI QUAE SIMILIA VERI SUNT, PRO VERIS ACCIPIANTUR SATIS HABEAM. Haec, ut in tranſitu dicam, eſt omnium temporum & Religionum tritiſſima cantilena. Sunt etenim inter non unius Societatis Chriſtianos (ut Mahumedanos & Gen-

Gentiles ſilentio praeteream) qui plurima credunt & obſervant, quae in ſacris ſcriptis neutiquam comparent : plus ſatis tamen ipſis eſt ut pro Traditionibus, uti loquuntur, Apoſtolicis accipiantur, modò ſint oppidò antiqua & carioſa : quaſi non eſſent & antiqui errores, antiquae fraudes, antiqua mendacia. Quo enim antiquior ulla falſitas, eo ipſo periculoſior eſt ; cùm ſic altiores egerit radices, plures a veritate ſeduxerit, & ſpeciem prae ſe ferat autoritatis. Livius autem, ſaniori praeditus judicio, *haec*, * inquit, *ad* * ibid. *Oſtentationem ſcenae, gaudentis miraculis*, APTIORA QUAM AD

FIDEM. Eadem eſto ſententia de Oſtentis, quae Miraculis ſunt neceſſariò annumeranda, atque ideò, juxta Autoris noſtri cenſuram, nullâ prorſus fide digna; quamvis in Theatro plauſibus plebeis, & in culina obſtupeſcendis ſervulis, apprimè conveniant. Prodigia quoque (ne oblivi-ſcar) ſunt a Numa ordinata, ac eapropter ad reliquorum normam aeſtimanda: Pontificem namque edocebat *quaeque prodigia fulminibus, aliove quo viſo miſſa, ſuſciperentur atque curarentur.*

Liv. l. 1. c. 20.

9. BELLE ſe res habet, reponebas admodùm ſeriò; ſi minimè Chriſtianus Livius, ſal-

ſaltem Gentilis hoc pacto non fuit. Aſſentior illico. At virum quendam honeſto loco natum, & in rebus civilibus exercitatiſſimum, tibi olim non ignotum affirmabas, qui, dum Providentiam divinam pro anu fatidicâ cum Epicureis irridere ſolitus eſt, rerum univerſitatem a ſtellarum influxu regi credebat, aliaque eum Aſtrologorum portentoſa & ridicula figmenta admiſiſſe: alium tibi mihique familiarem, qui, Spiritibus omnibus incorporeis rejectis, Intelligentias neſcio quas materiales, quae vaticinia funderent & oracula, creparet: homines denique negabas ſemper conſequenter ratiocinari,

niri, et utramque Livii paginam eum fuiſſe animi ſummè ſuperſtitioſi luculenter oſtendere.

10. AD manus volumen non erat, quo perſpecto omnis de hac re controverſia dirimi poſſet. Nunc autem locos tibi ſubindicare decretorios volo, quos literis etiam majuſculis (ſicut hactenus feci) quando rei cardo vertitur, exarabo. Primum ex ipſo operis prooemio deſumo, quique, ſi ceteri non extitiſſent, ab aequis tamen rerum aeſtimatoribus per totum librum ſubintelligi debuerat. *Quae ante conditam condendamve urbem* (in-

(inquit) POETICIS MAGIS DECORA FABULIS, QUAM INCORRUPTIS RERUM GESTARUM MONUMENTIS TRADUNTUR, EA NEC AFFIRMARE NEC REFELLERE IN ANIMO EST: narrat tamen ubique, &, quamvis nunquam probet, aliquando ſaltem excuſat. *Sed haec* (adjungit ille praeclarâ cum judicii laude) *& his ſimilia*, UTCUNQUE ANIMADVERSA AUT EXISTIMATA ERUNT, HAUD IN MAGNO EQUIDEM PONAM DISCRIMINE. Modeſtiùs quippe animi ſenſum ſub initium profatur, ſed poſtea ſemper confidentiùs; &, ut quod res eſt ingenuè dicam, multiformem ac omnimodam Superſtitionem quavis datâ occaſione detegit, exſibilat, proſcribit. ibid.

11. CLAVE Liviana ſic repertâ, ipſa inviſemus penetralia, & ibi omnia conſona ſanè ac convenientia reperientur. *Coelum* (inquit libro * tertio) *viſum eſt ardere plurimo igni, Portentaque alia obverſata oculis; aut* VANAS EXTERRITIS OSTENTAVERE SPECIES. Idem & noſtro tempore fit, cùm vulgus, rerum phyſicarum rudis, omnia quorum cauſas ignorat, meteora praeſertim (quae dicuntur) coeleſtia, in oſtenta & prodigia vortat. Nonne credulorum auribus, oculis, animis, quamplurimae ſpecies etiamnum obverſantur, quae a peritioribus & acutioris naſi hominibus irridentur? tantùm abeſt

* c. 5.

abeſt ut ea videant aut ſentiant. Nec ſolùm inter ejuſdem regionis incolas hoc diſcriminis obtinet, ſed quanto magis legum autoritate vel commerciorum frequentiâ gentes ullae ſunt excultae, ab agreſtique vitâ & moribus ad urbanitatem humanitatemque traductae; tanto minùs credulas & Superſtitioſas invenies, minùſque fabellis aut obſervationibus iſtiuſmodi ineptientes, anne potiùs inſanientes dixerim.

12. AT, ne Livium derelinquamus, *Romae* (inquit libro * viceſimo primo) *aut circa urbem, multa eâ hyeme Prodigia facta, aut* (QUOD EVENIRE

* c. 62.

NIRE SOLET, MOTIS SEMEL IN RELIGIONEM ANIMIS) MULTA NUNCIATA ET TEMERE CREDITA SUNT; in queis enumerat infantem ſemeſtrem triumphum clamaſſe, navium ſpeciem de coelo affulſiſſe, haſtam ſe commoviſſe, bovem in tertiam contignationem ſuâ ſponte eſcendiſſe, hominum ſpecies procul candidâ veſte viſas eſſe, lapidibus pluiſſe, ut reliqua libenter omittam. Sic
* c. 10. etiam libro * viceſimo quarto, *Prodigia eo anno multa nunciata ſunt*, QUAE, QUO MAGIS CREDEBANT SIMPLICES ET RELIGIOSI HOMINES, EO PLURA NUNCIABANTUR. Varia tunc addit exempla; ſed, judicio tam acri priùs adhibito, quis eſt qui Livium fuiſſe vel in credendo

dendo nimis facilem, vel in cultu ſuperſtitioſum, impoſterùm dicere ſuſtinebit? Nonne haec omnia, & his ſimilia, Stultitiae & Superſtitioni ſatis apertè tribuit? Inferius in eodem * libro *murus ac portae tactae, & Ariciae etiam Jovis Aedes de coelo tacta fuerat, &* ALIA LUDIBRIA OCULORUM AURIUMQUE CREDITA PRO VERIS, quae ſigillatim recenſere haud ab Hiſtorici officio alienum duxit, etſi ſapientis eſſe talia credere non exiſtimavit. Sic, libro * viceſimo ſeptimo, *ex Campania* (inquit) *nunciata erant Capuae duas Aedes, Fortunae & Martis, & ſepulchra aliqua de coelo tacta; Cumis* (ADEO MINIMIS ETIAM REBUS PRAVA

* c. 44.

* c. 23.

RELIGIO INSERIT DEOS) *mures in aede Jovis aurum rosisse , Casini examen apium ingens in foro consedisse* , cum aliis similibus quae inibi sequuntur : & ulteriùs , in hoc ipso * libro , SUB UNIUS PRODIGII (UT FIT) MENTIONEM, ALIA QUOQUE NUNCIATA , quae talium rerum curiosis ibidem perlegenda relinquimus , postquam idem esse omni aevo vulgi superstitiosi ingenium nobiscum agnoverint ; & quàm malè Livii autoritas iis praetenditur quibus ipse omnem detrahit credibilitatem. Libro denique * vicesimo nono , IMPLEVERAT (inquit) EA RES SUPERSTITIONUM ANIMOS, PRONIQUE ET AD CREDENDA ET AD NUNCIANDA PRODIGIA ERANT : EO

* c. 37.

* c. 14.

EO PLURA VULGABANTUR, *duos Soles viſos, & nocte interluxiſſe*, ut de reliquis feſtinans taceam.

13. QUARTA jam vice animadvertit noſter eo plura in publicum nunciari Prodigia, quo magis eis fides adhibebatur. Nec ſecus evenit circa Lamias, Sagas, Lemures, & Spectra, quae nunquam comparent aut nocent in locis ubi neutiquam creduntur exiſtere; quia morbi & alia mala, quae ipſis alibi ſtolidiſſimè aſcribi ſolent, ad veras illic referuntur cauſas, ac idoneis curantur medicamentis. Sed fabularum & terriculamentorum

nullus eſt modus, ubi incolae tam ſunt ignari aut inculti, ut ſimilia propenſè admittant; quae res mille ſceleribus & impoſturis anſam praebet, & latiſſimum aperit campum hominibus ſubdolis (cùm inter maximè barbaros reperiantur vafra ingenia) ad facinora quaevis impunè perpetranda. Non deſunt, medius-fidius, qui talia ex mera petulantia & hilaritate prae ſe ferunt; ut infantes nimirùm perterrefaciant, conſervis illudant, aut amoribus fortè ſuis commodiùs faveant: dum adhuc ubivis ferè ſunt, qui haud rarò artem magicam ac intimum cum geniis commercium jactitant, non alio

alio ſaepe conſilio quàm ut aliquid ſupra vulgus ſapere videantur, & ut quoquomodo a notis & familiaribus diſcriminentur; tam pudenda aliquando eſt humanae naturae in ipſa ſenectute puerilitas!

14. AST haec obiter. Vide-ſis ergo, amice mi, quo loco habeat Romanae Princeps Hiſtoriae pluvias illas lapideas & ſanguinolentas, corvos ſacrilegos, urbanos lupos, pentapodas equuleos, cum aliis omnibus quae tibi doctiſque pluribus ſcriptoris incomparabilis faſtidium immeritò moverant, quaeque ex locis jam citatis uberiùs colligi poſſunt. Ludibria vo-

cat illa oculorum et aurium, falſa pro veris temerè credita, vanas exterritis obverſatas ſpecies, hominum ſimplicium & religioſorum ſomnia, pravae ac ſuperſtitioſae Religionis commenta, & utcunque fuerint exiſtimata nullo diſcrimine habenda; tantùm abeſt ut ea credat, nedum ut colat aut magni faciat. Sed maximi certè talia fecerat Romanum vulgus, utinam & Chriſtianum dicere non poſſem. Actum agerem ſi operoſè tibi explicare vellem, quo pacto ſupplicationibus ex decretis Pontificum, atque hoſtiis majoribus ex Haruſpicum reſponſis, procurari ſolebant enarrata Prodigia; quod artifi-

artificium Vulgi exaugebat credulitatem, & non levem conciliabat autoritatem Sacerdotibus, quorum arte & opere unicè averti poſſent infelices Prodigiorum eventus.

15. ANIMADVERSIONE tamen dignum eſt, eo magis Urbem Superſtitione completam, & tantùm non obrutam fuiſſe (Religionibus externis cum devictarum gentium Diis ſimul advectis) quo latiùs Imperii fines proferebant victores Romani. Inde Gallicorum, Graeculorum, Aſiaticorum in omnibus vicis & compitis Sacrificulorum foeda colluvies. Purior Deorum cultus univerſis propalam obten-

tui

tui fuit, ſed ſuberat vile lucrum & dolus malus; nec aliud quidpiam qūàm proprium commodum reſpirabant aut meditabantur iſti ſimulatae pietatis vani oſtentatores:

l.39.c.16. NIHIL ENIM (dicente * autore noſtro) IN SPECIEM FALLACIUS EST QUAM PRAVA RELIGIO.

Siccine quidem eſt? Ex ipſius idcirco teſtimonio hujus Sententiae confirmationem aſſumere lubet. *Nec corpora*, inquit ille libro * quarto, *modò affecta tabo* (a naturali cauſa, nimiâ videlicet ſiccitate, orto) *ſed animos quoque multiplex Religio & pleraque externa invaſit; novos ritus ſacrificando, vaticinando*, INFERENTIBUS IN DOMOS, QUIBUS QUAESTUI SUNT

* c.30.

CAP-

SUPERSTITIONE ANIMI : illis ſimillimi, QUI, ſcribente Paulo Apoſtolo ad Timotheum, IN DOMOS IRREPUNT, ET CAPTAS DUCUNT MULIERCULAS PECCATIS ONERATAS. Sed horum omnium pietas ars eſt, & reâpſe nihil quicquam niſi purus putus quaeſtus. Sic, libro viceſimo * quinto, dicit Livius quòd *Sacrificuli ac Vates* CEPERANT HOMINUM MENTES, *quorum numerum auxit ruſtica plebs, ex incultis diutino bello infectiſque agris egeſtate & metu in urbem compulſa* : &, ut optimè notat, QUAESTUS EX ALIENO ERRORE FACILIS, *quem velut ex conceſſae Artis uſu exercebant.* His otium certè negotium fuit. Veruntamen, quaeſtus ille

* 2 Tim. c. 3. v. 6.

* c. 1.

non ex omnibus aequè facilis, quia nec omnes aequè errori obnoxii & irretiti, neque ars iſta ab omnibus conceſſa aut approbata. *Primò* (ſubjungit * ibid. * ille) SECRETAE BONORUM INDIGNATIONES EXAUDIEBANTUR, DEINDE AD PATRES ETIAM ET PUBLICAM QUERIMONIAM EXCESSIT RES: ac, paucis interjectis, Senatuſconſultum ab urbis Praetore edictum recitat, *ut quicunque libros vaticinos, precationeſve, aut artem ſacrificandi conſcriptam haberet, eos libros omnes literaſque ad ſe ante Calendas Apriles deferret: neu quis in publico ſacrove loco novo aut externo ritu ſacrificaret.* Et innumerabilibus mehercle decretis Pontificum atque Senatuſconſultis cautum

cautum erat in Romana Republica, ut omnis ſacrificandi Diſciplina, praeterquam more patrio, aboleretur, vetarenturque in univerſum externi ritus. At ſanciant quae velint Legiſlatores & Magiſtratus, niſi providè tamen ex hominum mentibus eximi curent rerum inſcitiam, & eradicari penitùs vulgares errores; ſemper repullulabunt dubia, inde ſtatim naſcetur timor, ac certo certiùs ſequetur Superſtitio, contra quam unicum (quod adhiberi poteſt) remedium, eſt animus doctrinâ ſimul & probitate non leviter imbutus.

16. NON quaeſtuoſas tan-

tùm, ſed pias etiam fraudes a Sacrificulis quandoque adhibitas, res per ſe credibilis eſt. Nec refragatur Livius quando, libro * octavo, tradit Annii Latinorum Praetoris in Senatu *vocem auditam Numina Jovis Romani ſpernentis*; eum, cùm templo exiret, *lapſum per gradus, capite graviter offenſo, impactum imo ita eſſe ſaxo ut ſopiretur; procellamque inter foederum ruptorum teſtationem ingenti cum fragore coeli effuſam.* Haec ſibi tamen incerta, autoribus non conſentientibus, teſtatur; NAM ET VERA ESSE (inquit) ET APTE AD REPRAESENTANDAM IRAM DEUM FICTA, POSSUNT. Ipſiſſima ſacratae Sacriculorum ſolertiae Hypotypoſis.

* c. 6.

* ibid.

Cùm

Cùm Harlemenſis enimvero Archiater, ac omnium hominum candidiſſimus, Antonius Vandalius, tam plenè tam liberè deſcripſerit mirandam Sacerdotum aſtutiam, in tortuoſis ambiguiſque Oraculis ſub Deorum nomine fundendis; & non ſtupido tantùm popello, ſed maximis etiam Rebuſpublicis & viris principibus (at nunquam ſine opimis donariis) venditandis: unicum duntaxat piae fraudis exemplar, & ſacrum (ut ſic dicam) ſtratagema adjicere volo, in oppugnatione novae Carthaginis in Hiſpania, ab egregio olim Imperatore uſurpatum. *Decedente maris aeſtu* (ut refert Livius, libro * vi- * c. 45.

ceſimo ſexto) *medium fermè diei erat : et ad id , quòd ſuâ ſponte cedente in mare aeſtu trahebatur aqua , acer etiam ſeptentrio ortus inclinatum ſtagnum eodem quo aeſtus ferebat ; et adeo nudaverat vada , ut alibi umbilico tenus aqua eſſet , alibi genua vix ſuperaret.* HOC , CURA AC RATIONE COMPERTUM , IN PRODIGIUM AC DEOS VERTENS SCIPIO (QUI AD TRANSITUM ROMANIS MARE VERTERENT ET STAGNO AUFFERRENT , VIASQUE , ANTE NUNQUAM INITAS HUMANO VESTIGIO , APERIRENT) NEPTUNUM JUBEBAT DUCEM ITINERIS SEQUI, AC MEDIO STAGNO EVADERE AD MOENIA, quod itidem factum. Idem ſanè , & eodem ferè ſtylo, etſi linguâ diverſa , de magno

magno Alexandro refert * Arrianus, cùm inſperatò, ſed perquam feliciter, exercitum per mare Pamphylium transduxiſſet; quod Joſephus, perſonatus ille Judaeus, cum Moſaico rubri maris tranſitu comparare non * veretur? Nec mirum videri debet, rem quamcunque Prodigii loco ab illis habitam, *qui omnium ſecundorum adverſorumque cauſas in Deos verterent*, ut verbis utar Livianis ex libro * viceſimo octavo deſumtis, ubi, cùm inſuper narrat * *ignem in Aede Veſtae extinctum, caeſamque flagro fuiſſe Veſtalem cujus cuſtodia noctis ejus fuerat, juſſu Lucii Licinii Pontificis; id*, QUANQUAM NIHIL PORTENDENTIBUS DEIS

* l. 2.

* A. L. l. 2.

* cap. 11

* ibid.

(in-

(inquit) CETERUM NEGLIGENTIA HUMANA ACCIDERAT, *tamen et hoſtiis majoribus procurari, et ſupplicationem ad Veſtae haberi placuit.* Hujusmodi refertus eſt ubique exemplis, & nunquam ferè ſine animadverſione memoratis.

17. PROFECTO Religionibus hiſce tantopere mentes hominum tenebantur, ut haud parvi eſſent momenti vel ad ſpem vel ad metum injiciendum, prout Urbis Rectoribus commodius viſum, ex quorum nutu & arbitrio pendebat omnis Sacerdotum interpretatio: & ambo quidem ex compacto res cunctas plerumque peragebant, quum ſibi invicem

cem quippe opitularentur; & de omnibus, quae publico bono forent conducibilia, in unum conſpirarent. Hinc Haruſpicum, Pullariorum, Auſpicum, Victimariorum, & id genus hominum reſponſa ad Magiſtratuum conſilia, aut ad partium quibus ſtudebant affectus, ſemper compoſita. De Romanis & legum ſanctione conſtitutis Sacerdotibus, non de palabundis illis externis & irreptitiis Sacrificulis, loquor. Cùm ergo de eventibus ex Oſtentis & Prodigiis magnâ ex parte fiebat multitudinis judicium (quae, *ubi vana Religione capta eſt*, ut ait * Curtius, *meliùs Vatibus quàm Ducibus ſuis paret*) non

* l. 4. c. 10.

potuit ergo Livius non ista ex professo commemorare. *Per dies aliquot* (inquit ille in libro * vicesimo septimo jam laudato) *hostiae majores sine litatione caesae, diuque non impetrata pax Deum*, IN CAPITA CONSULUM, REPUBLICA INCOLUMI, EXITIABILIS PRODIGIORUM EVENTUS VERTIT; Tito Quintio Crispino (nempe) & Marco Marcello per insidias illo anno ab Hannibale interfectis. Nec aliter unquam judicare solebat Populus.

* c. 23.

18. NON infimae solummodo Plebi (ut in exemplo jam allato) sed summae quandoque Nobilitati dominatur Su-

Superſtitio, praecipuè tamen cùm animi eorum aegri, ſeu morbida potiùs corpora, privatâ aliqua jactura aut publicâ calamitate infracti, ad eandem ferè cum vulgo rediguntur libram: atque ſic inter ſpem & metum alternis vicibus jactati, non a rebus tantùm leviſſimis & remotis, ſed ab ipſis impoſſibilibus & non exiſtentibus opem nequicquam expectant aut timent exitium. Hîc, ſi uſpiam, quam maximè pollet Educatio, cujus Praejudicia duplicatis viribus redeunt, ſi antea non ſalubri fuerint inſtitutione & conſtanti exercitio radicitùs ſublata: rectè ſiquidem ac probè inſtructi nun-

quam ad vitae uſque finem vacillant, vel mente turbantur; quum aut omnium quae accidunt noverint rationem, aut ad omnes ſint fortunae caſus ſubeundos parati. *In civitate plenâ religionum* (inquit
*l. 6. c. 5. * noſter) *tum etiam* AB RECENTI CLADE SUPERSTITIOSIS PRINCIPIBUS, *ut renovarentur Auſpicia res ad interregnum rediit.*
* c. 31. Superiùs autem, libro * primo, poſtquam retulerat Tullum Hoſtilium longinquo morbo fuiſſe implicitum, TUNC (addit ille) ADEO FRACTI SIMUL CUM CORPORE SUNT SPIRITUS ILLI FEROCES, UT, QUI NIHIL ANTE RATUS ESSET MINUS REGIUM QUAM SACRIS DEDERE ANIMUM, REPENTE OMNIBUS MA-

MAGNIS PARVISQUE SUPERSTITIONIBUS OBNOXIUS DEGERET, RELIGIONIBUSQUE ETIAM POPULUM IMPLERET. Similia dicuntur de magno quodam noſtri temporis Monarchâ, qui dum in florenti aetate voluptatibus ad ſatietatem uſque immerſus eſſet, & quem in ipſa ſenectute non deſerit dominandi libido, a capite demùm uſque ad calcem eſt Reliquiis Sanctorum contra Daemones cataphractus; &, in aniles quaſvis Superſtitiones praeceps delatus, Superos ſe averruncos placaturum, ac omnia facinoroſa facta ſic eluenda ſperat.

* Ovid. Fast. l. 2.

* *O nimium faciles! qui tristia crimina caedis*
Flumineâ tolli posse putatis aquâ.

At, ne excurramus, notatu digniſſimum eſt, non a noxâ tantùm & impotenti Superſtitionis imbecillitate pleniſſimè nunc abſolutum eſſe Livium, ſed neminem praeterea autorem aut meliùs iſtud vitium in aliis notaſſe, aut veriùs ejuſdem inveſtigaſſe originem in cunctis hominum ordinibus: nam uti neque Principum, neque Plebis, neque Sacerdotum, neque Politicorum denique fines ſunt iidem in agendo; ſic nec in patiendo, iidem ſunt eorum mores

mores aut habitus, quàmvis eôdem plerunque redeant effectus. Ad Principum ingenium ſemper deditâ opera ſeſe conformat Populus, ut non rarò in Populi veſanam & excordem ſtupiditatem etiam inviti prolabuntur Principes.

19. ATTAMEN non omni levi rumori patulas aures praebuerunt Romani cives. Si non idonei, oportuit ſaltem ut plurimi eſſent autores. *Prodigia interim multa nuntiari* (inquit Livius, libro quinto) QUORUM PLERAQUE, ET QUIA SINGULI AUTORES ERANT, PARUM CREDITA SPRETAQUE. Antea notavi cùm non longè extra pomoeria dilatarentur

* c. 13.

rentur Romanorum fines, non Religionum tam plenam fuiſſe urbem. In Imperio igitur adulto & ſincera pietas & fucata, pari quaſi gradu, etſi non aequo jure, floruerunt; quae mixtura & conſociatio quaedam boni et mali ab ipſâ quidem hominum naturâ exoritur, ſed ex eorum frequentia fortiùs et facilius innoteſcit. Vergente autem, vel potiùs ſublatâ Republica, quando rerum ſumma penes Octavium Auguſtum erat, nulla viguit in Urbe Superſtitio nedùm Religio, niſi in infima fortè plebe aut vicis ſuburbanis; quia nulla ſacrorum apud Tyrannos reverentia, quorum artibus etiam cor-

corrupti & moribus prolapſi Primores viri nuntium virtuti remiſerunt. Pauci verò qui a recta vivendi normâ non deflectebant, & qui Philoſophorum praeceptis erant muniti (inter quos imprimis numerandus Livius) nec res naturales utcunque mirandas pro Miraculis habere, nec abſurda vel impoſſibilia pro veris credere, nec futiles illos ac factitios Deos ex animo venerari poterant. Sed non ideò omni Numinis cultu expertes ſunt cenſendi, quamvis non licuit unicuique eſſe tam beato ut cognitum haberet perfectiſſimum, ac ab ipſo Deo, qui ſumma Ratio eſt, modum praeſcriptum. Su-

perfluum omnem, & oculos aureſque magis quàm animum perſtringentem, apparatum, ex Templis amoveri docuit noſter; cùm tempus illud imprimis approbaſſet, quo

* l. 3. c. 57. * COLEBANTUR RELIGIONES PIE MAGIS QUAM MAGNIFICE, quae ipſius ſunt propria verba: nam ut fabulis & praeſtigiis non erudiri, ſic neque terreri ipſi volupe fuit.

* Virg. G. l. 2. * *Felix! qui potuit rerum cognoſcere cauſas,*
Atque metus omnes & inexorabile Fatum
Subjecit pedibus, ſtrepitumque Acherontis avari.

20. NON eadem eodem modo

modo Livii ſimiles perpendunt ac ceteri homines; nam una ſaepe ipſiſſimaque res magno quibuſdam eſt Miraculo, dum ab aliis pro naturali tantùm habetur effectu, uti Solis Eclipſibus & Lunae videre eſt. Qui genuinam harum rationem, & certas norunt periodos, non magis eas reformidant quàm Iridem, Parrhelia, Tonitru, aut alternas anni viciſſitudines. Plures tamen numero ſunt, qui Eclipſes res eſſe cenſent maximè terribiles, ac mali ſemper aliquid miſeris portendere mortalibus, Regibus praeſertim & florentiſſimis Imperiis: doctos etenim & ſapientes longè ſuperant inſipientes & in-

docti; ut de ſimulatoribus iſtis (quibus quaeſtui eſt horum poſtremò dictorum ignorantia) nihil dicam. Cùm Paulus Aemilius, conſul Romanus, & Perſeus, Macedonum Rex, inimica caſtra ferme conjuncta habuiſſent, craſtino die collatis ſignis dimicaturi (referente * Livio)

* l. 44. cap. 37.

Cajus Sulpitius Gallus Tribunus militum ſecundae Legionis, qui Praetor ſuperiore anno fuerat, Conſulis permiſſu ad concionem militibus vocatis, pronunciavit, nocte proximà ne quis id pro Portento acciperet, ab hora ſecunda uſque ad quartam horam noctis lunam defuturam eſſe. Id, quia naturali ordine ſtatis temporibus fiat, & ſciri ante & praedici poſſe. Itaque

que quemadmodum, quia certi Solis Lunaeque ortus & occasus sint, nunc pleno orbe, nunc senescente exiguo cornu, fulgere Lunam non mirarentur; ita ne obscurari quidem, quum condatur umbrâ terrae, trahere in Prodigium debere. Nocte (pergit Livius) *quam pridie nonas Septembres insequuta est dies, editâ hora Luna quum defeciſſet, Romanis militibus Galli sapientia prope divina videri; Macedonas, ut triste Prodigium occasum Regni pernitiemque gentis portendens, movit. Nec aliter Vates. Clamor ululatusque in castris Maeedonum fuit donec Luna in suam lucem emersit.* Sufficiat hic locus unicus pro aliis innumeris, quos ex antiquis citare mihi proclive esset, si res

tam clara ulteriori ullâ indigeret aut elucidatione aut indagine.

21. SIMILIA habemus, non hodierna duntaxat, ſed ferè dixerim quotidiana exempla, quorum recentiſſimum accidit eâ ipſa hora, quâ obſidionem Barcinonenſem ſolvere coactus eſt Teſſeus Imperator Gallicus; dum Solis defectus inſignis non majorem incuſſerat obſidentibus terrorem, quàm obſeſſis attulerat laetitiam atque ſpem, eoque certiorem, quòd Sol eſſet Ludovici decimiquarti peculiare ſymbolum. Solis autem ortus & occaſus cum variis Lunae phaſibus, &

quia

quia ratio patet doctis, & quia quotidie fieri vident indocti, neutri idcirco mirantur: non magis quàm Maris reciprocos aestus, quia bis in singulos dies succedunt, quamvis utrique, quibusnam naturae legibus hoc perficiatur, ignorent; tam parùm Ratio, & tam multùm valet Consuetudo! At Cometae non indoctis modò omnibus, sed plerisque etiam doctis tristes videntur, minitabundi, ac tantùm non horribiles, & abominandi; propter hanc solam rationem, quòd rarissimè sese visui nostro exhibeant, et quòd quid rei sint non omnibus, imo non ipsis eruditis, adeo liquidò constet.

ſtet. Sed neque metuunt eos veri Philoſophi, nedum mirantur; dum qui inter illos ſunt rerum phyſicarum imperitiores (cùm ſinguli ſtudiis Aſtronomicis vacare nequeant) tamen omnes effectus ſuas habere cauſas, ſive notae ſint illae ſive ignotae, pro comperto habent. Plurima taceo argumenta quibus oſtenditur, talia ſigna non ſolùm eſſe aequivoca ſed planè nulla, cùm rebus ſignificatis et praedictis ſemper deberent eſſe notiora. At per ipſum Cometam nullatenùs conjici poterit utrùm bellum, an famem, aut peſtem; utrùm alicujus principis interitum, an Reipublicae futuram everſionem

ſionem denunciet : nec quemnam ex tam multis , quae eodem tempore ſimul contingunt , eventibus deſignet. Adjicias velim , quòd multoties apparent Cometae , quando nunquam aliàs pacatiùs aut feliciùs vixerit omne genus hominum , & , e contra , quòd ſaepiſſimè non videntur dum miſerandis ac diris caſibus totus ferè terrarum orbis vexatur. Hinc itaque , non quidem phyſicè , ſed rectè tamen (cum ſubtiliſſimo Baelio) concludunt , nullum prorſus eſſe inter Cometas & humanas actiones nexum ; & quòd nequaquam ſint pro divinis Miraculis habendi , cùm omni loco , aevo , & religioni fue-

rint communes. Alii verò, qui diutinâ ſyderum obſervatione cœlum ipſum ſcrutati ſunt & emenſi, non ampliùs dubii diſquirunt, num Cometae inflammatae quaedam ſint exhalationes, hinc inde ingenti cum vorticum periculo jactatae? annè potiùs ſtellae ſint ſui generis nuper exortae, ſive mechanicè id ſive divinâ Providentia fiat? aut an unquam denique infra lunarem ambitum vagabundi & curioſi diſcurrant? Nam veros eſſe Planetas demonſtrativè cognôrunt; ſed qui tam immenſos deſcribunt orbes, & qui propter id ipſum tam inaequali temporum & locorum apparent intervallo, ut iidem

lidem videantur aliquando diverſi, & ut juſta curſus, quem abſolvunt, menſura maneat hactenus incomperta: etſi noſtro tempore in Gallia a celeberrimo Caſſino, & in Anglia ab acutiſſimo Flamſtedio, ſit mirâ experimentorum conſenſione ad certum ferè calculum redacta. Si Livius autem & autores ceteri diverſas antiquorum de Cometis & Eclipſibus ſententias ſilentio praeteriiſſent, neque profectò hiſtoria eorum integra ad noſtras manus perveniſſet, neque, inter alia fortè non poenitenda, tam probè ſciremus ſemper idem fuiſſe humanum genus, &, utcunque mutet rerum nomina,

proprium tamen nunquam mutaturam ingenium.

22. FACILLIME itaque perſpicis, Reverende Vir, cur putida Prodigia Livius mentione dignatus ſit, & cur eodem tempore cenſoriâ virgula notârit, quamvis id non ſemper fecerit, quod maximè ſupervacaneum foret. Minimè tamen heic praetereundum eſt, haud modicam probae & erectae indolis ſignificationem eum praebuiſſe, qui pravis iſtis Religionibus aeſtimationem detrahere auſus ſit; quando nec ullo loco nec tempore ullo deſunt, qui tales, utcunque rectè ac honeſtè degentes, impietatis inſimulent, cùm

cùm ipſi nequiter & luxurioſè vitam traducant, vitia ſua ſic tegentes ſcelerati & expiantes ſuperſtitioſi. Sunt & homines minimè mali, ſed timiduli, qui hujuſcemodi uſus, etſi malè fundatos agnoſcant, intactos tamen malint: quia, ut in libro * nono & tricesimo ipſe docet Livius, UBI DEORUM NUMEN PRAETENDITUR SCELERIBUS, SUBIT ANIMUM TIMOR, NE, FRAUDIBUS HUMANIS VINDICANDIS, DIVINI JURIS ALIQUID IMMISTUM VIOLEMUS. Quandocunque de Rebuſpublicis aut Religionibus emendandis agitur, ac idonea cauſa pernegari non poteſt, hic nunquam non obtenditur praetextus ab illis, quo-

* c. 16.

rum intereſt ut Error Rationi et Veritati praevaleat corruptela. Hoc unicuique, vel mimimùm in Hiſtoria ſive veteri ſive recenti verſato, liquidiſſimè conſtat. Sed Livium conſilia ſua cautè proferentem animo attento audiamus. *Non ſum neſcius* (* inquit) *ab eadem negligentia quâ nihil Deos portendere vulgò nunc credant, neque nunciari admodum nulla Prodigia in publicum, neque in Annales referri. Ceterùm, & mihi vetuſtas res ſcribenti, neſcio quomodo, antiquus fit animus; & quaedam Religio tenet, quae illi prudentiſſimi viri publicè ſuſcipienda cenſuerint, ea pro dignis habere quae in meos Annales referam.* In uno hoc verſiculo habes

* l. 44. c. 13.

Li-

Livii rationes simul et defensionem: cùm enim suo adhuc aevo Prodigia procurandi, et in Pontificum Annales referendi, consuetudo exoleviſſet, posterorum hic objectiones uno labore et praesentire quidem, et absolutè diluere, novit scriptor consultiſſimus.

QUAE hactenus exaravi, optime vir, non clariùs evincunt Livium neque credulum fuiſſe neque Superstitiosum, quàm perplures magni nominis Viros inter legendum non fuiſſe magis oscitantes, quàm in judicando parùm aequos. Celeberrimus Joannes Gerardus Vossius (in capite decimo nono libri *de Hiſtoricis Latinis*) vul-

vulgatiſſimam, quod mireris, contra Livium admittit accuſationem; et mirificam pro eo defenſionem inſtituiſſe ſe opinatur, quando dicit, talia *ſanè in Gentili laudem magis mereri, cùm qualemcunque Numinis Cultum Atheiſmo oporteat praeferre.* Benè fortè Grammaticè, ſed Philoſophicè peſſimè diſtinxit: quaſi inter Atheiſmum et Superſtitionem nihil medium intereſſet, aut non omni quantumvis abominando Atheiſmo multo funeſtior Reipublicae et hominum ſocietati eſſet immanis illa ac dira Superſtitio, quae florentiſſimas Civitates diſſidiis et tumultibus implet, potentiſſima depopulatur Regna, et

non

non rarò evertit ; quae liberos a parentibus , ab amicis abſtrahit ſocios , & conjunctiſſima quaeque disjungit ; quae , non brutorum animalium ſanguine ſatiata , innocuos inſuper infantes , & adultiores humanas victimas immolandas olim juſſit , ſi non & alicubi adhuc viget execrabilis iſte ritus ; quae per ſollicitas & vanas plerunque cogitationes omnem animo ſolidam tranquillitatem adimit ; quae cippis , ergaſtulis , tormentis , exiliis , incendiis , caedibus , neque modum ullum neque finem ſtatuit ; & quae non in vivorum duntaxat famam , ſed ſae-

pe etiam in corpora & cineres mortuorum ſaevit;

* Lucret. l. 1. *Tantum Religio potuit ſuadere malorum!*

Ubi notandum eſt Religionis voce in pleriſque autoribus claſſicis non genuinam denotari pietatem, aut internum numinis cultum; ſed pro quavis abſurdiſſimâ Superſtitione uſurpari (quod mille poſſemus demonſtrare exemplis) ac maximè pro externis ritibus & ceremoniis, quo ſenſu idem Lucretius citari debet, quando dicit,

Ibid. *Religio peperit ſceleroſa atque impia facta.*

Miſſis autem hiſce, non Deum

um profectò credit ſcelerum ultorem Atheus, non vindices inferorum exhorret flammas; nec ſacrâ jusjurandi Religione, ſed civili tantum promiſſorum reverentiâ, cohibetur. At modò vel a natura vel ab arte bene comparatus ſit, non ullis neceſſariò impellitur ſtimulis aut incitamentis in aliorum perniciem. Nullos propter variantia conſcientiae dictamina aut odio unquam aut armis perſequetur; cùm non quid alii credant, ſed quid faciant, ſolummodò curet. Virtutum & vitiorum, turpis & honeſti diſcrepantiam lubens agnoſcit, ab ipſa utpote rerum eſſentiâ promanantem; lau-

diſque ſemper internae & vituperii ſibi conſcius eſt, ob ea quae rectè vel ſecus fecerit : quamvis nihil abſolutè & per ſe bonum aut malum fateatur, ſed reſpectu tantùm habito ad bonos aut malos uſus quibus res quaeque inſervit ; prouti homines ſcilicet gaudio afficit aut dolore, vel in quantum taedet & delectat. Ceterùm, quo minùs mercedem ullam aut poenam poſt mortem expectat futuram, eo magis ſtudere tenetur praeſentis vitae (& unicae ſecundùm illum) felicitati, quam nemo tamen conſequi poſſe novit, abſque aliorum adjumento & operâ mutua ; quia nulla Societatis be-

beneficia percipere debet ille, nec percepturus eſt, qui aliis non fecerit quae ſibi fieri exoptat. Non Tartareis itaque rotis, ſaxis, anguibus, ignibus, fluviis, deterretur Atheus;

* *Sed metus in vita poenarum pro malefactis*
Eſt inſignibus inſignis; ſceleriſque luela
Carcer, & horribilis de ſaxo jactu' deorſum,
Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tedae:
Quae tamen, etſi abſunt, at mens, ſibi conſcia facti,
Praemetuens adhibet ſtimulos, torretque flagellis.

* Lucret. l. 3.

24. HAEC omnia non validiſſi-

lidiſſimis tantùm argumentis, ſed multifariâ pariter experientia clariſſimè evincuntur; cùm, ut antiquos quoſdam Philoſophos & alios non unius generis taceam, nulli inveniuntur hodienum in toto orbe mortales, qui ſint aut moribus elegantiores & magis honeſti, aut in omnibus bonorum civium officiis & muneribus probatiores & minùs delinquentes, quàm decantatiſſima illa ſecta quae apud Sinenſes dicitur LITERATORUM, quorum fidei & arbitrio eſt a Rege mandata (excluſis Deorum cultoribus) tota rerum civilium adminiſtratio: quamvis mundum hunc aſpectabilem aeternum

ternum & incorruptibilem credant, neque ullum agnoſcant Numen ab ejuſdem materia & compagine diſtinctum ; omnemque de animarum futuro ſtatu doctrinam, veluti fabuloſam aut politicè excogitatam, penitùs rejiciant. Atheus ergo peſſimis forſitan artibus inimicos opprimet, quibus vera pietas condonare jubet ; &, eluſis legibus civitatis, foedis aliquando indulgebit voluptatibus, quae ad meliora etiam probantes, aut ſaltem profitentes, utinam nihil pertinerent. Superſtitioſus verò omnes quoſcunque a mente ſua diſſidentes, & proprii cerebelli chimeras, aut Magiſtrorum

rum fraudes & deliria vel minimùm aſpernantes, non ſibi tantùm hoſtes capitales ducit, ſed tanquam Deo etiam exoſos et reprobatos pertinaciter damnat: coelum contra eos et terram, immo et ipſum commovet orcum, cui tales omnes religioſè devovet; ideoque nunquam ſatis malè tractandos, ſed prorſus tollendos cenſet per Dei amicos, aſſeclas, et ſatellites, inter quos primatum, ſi non gradus, at ſaltem favoris, ſibi tribuit. In hoc uno pares ſunt Athei et Superſtitioſi, quòd eodem nempe omnino redeat, utrum, nullâ datae fidei ratione habitâ, Atheus *in* ſecreto (quando e re ſuâ vide-

videbitur) peccaverit; an ſi homines a juramenti obligatione (quod plus ſaepe factum eſt) Superſtitioſus abſolverit: in eo autem maximè diſſimiles, quòd, etſi quaedam ſint Superſtitiones in ſocietate civili (ut ita loquar) tolerabiles, quas ſi penitùs extirpare non liceat, eas tamen ad publicum Reipublicae ſtatum accomodare probus ſataget politicus; ſe verò ullis tolerari conditionibus Athei neutiquam ſperare debent, quum nullo conſcientiae vinculo (ſeu formidine poenae, ſeu mercedis amore) ſint ad opinionis profeſſionem obſtricti. Quamvis ſemper ineptus, aliquando ta-

men innocuus esse potest Superstitiosus : sed Atheus , commodo suo intentus, nunquam a stabilitâ Religione dissentiet , cui omnes alios, ne suspectus evadat , per fas & nefas velit conformes. Atheismus denique ad paucos , ad omnes ferè Superstitio spectat. Sed res in se mala non ideò probatur, quia pejor dari videtur , quod dilucidè probavit nunquam satis laudatus Baelius, cujus generalem Positionem non vereor hic tueri , etsi quaedam non approbem quae ad illam propugnandam speciatim adduxit : neque meas facere rixas volo super hoc argumento exortas, cùm nonnullos ex Baelii ad-

verſariis honore etiam & amicitiâ impenſè proſequar. ATHEISMUS ergo & SUPERSTITIO ſunt veluti animorum Scylla & Charybdis. Sed extrema haec tam ſunt vitanda, quàm ſequenda RELIGIO eſt in medio ſita. Si Livius itaque nihil uſpiam de ſuo dixiſſet inſtituto, peſſimè tamen a Voſſio fuiſſet defenſus, cùm & tam evidenter probaverimus non qualemcunque Numinis Cultum Atheiſmo ſimpliciter praeferendum eſſe; et quòd neque laudem ullam neque veniam, Superſtitionis cauſâ, meritus ſit Hiſtoricus Patavinus.

25. NON curâ diligentio-

ri legerat Autorem noſtrum Gregorius Pontifex Romanus, ſi tamen unquam legerat ; idem namque Voſſius nos ibidem certiores facit , ex Sancto Antonino Florentinorum Epiſcopo (quem antea citaverant Joannes Heſſelius & Raderus ad Martialem) Gregorium *propterea Livium combuſſiſſe , quòd in Superſtitionibus & ſacris Romanorum perpetuò verſetur*. O facinus indignum & pudendum ! Per eundem maleferiatum zelum Cornelius Tacitus (pro Judaeorum , ſi Diis placet , honore vindicando) mutilus ad nos & lacerus pervenit. Sic Ciceronis libri tertii *de natura Deorum* major pars & potior

pe-

periit, non Christianis modò, sed Ethnicis etiam (testante * Arnobio) turpiter igne grassantibus in divinum illud volumen. Omnes Gentilium libros non semel abolere decreverunt Patres, uti vocantur, Christiani: Solis tamen postea Episcopis, & aliis deinde Ecclesiasticis, est talis lectio sub certis conditionibus permissa, quamvis aliâ vice eorum usus & Clericis pariter & Laicis in totum interdicebatur; unde satis mirari non potest, quomodo ulla tabula ex tanto naufragio superstes aut integra ad littus appulit. Si barbariem hinc insequutam, & prolatum Antonini testimonium,

* l. c. 3.

conſiderare velimus, non diutiùs ignorari poteſt, unde tot Livii careamus non reſarciendis Decadibus, & quàm immeritò damnabatur ſcriptor nunquam aequiparandus ab hominibus verſutis vel imperitis, cùm eſſet, non verae Religionis hoſtis, ſed acerrimus Superſtitionis cujuſcunque detector & flagellum. Iniqua igitur et non ex Cathedra lata eſt Gregorii contra Livium ſententia: quaſi ſinceram Romanorum Hiſtoriam poſteritati commendare poſſet, ſi Religiones eorum, quae res civiles tam propè ſpectabant, non ſigillatim diſerteque enarraſſet; aut quaſi Superſtitiones eorum

non

non optimâ fide commemoraret, nisi animum iisdem habuisset occupatum et imbutum. Nullius tamen fuisse apud illum ponderis jam satis ostendi. In medio igitur relinquo, num Livium Divus Gregorius ideò combusserat, quia Miracula, quae recenset, eum credere, et ritus venerari, falsò putârit? an verò quòd illa non solummodo repudiet et aspernetur, sed rationes etiam utplurimùm adjungat, quibus talia cuncta hominum ludibrio sibilisque certissimè exponuntur.

26. NEC in Livium tantùm ceterosque Gentilium libros

bros (uti jamjam monſtrabimus) ſed in Aedificia, Statuas, et alia Romanorum monumenta ſuperſtitioſè graſſatus eſt Magnus Gregorius, hinc vel aliquibus dicendus Maximus. Non diffitemur certè quin Platina, Gregoriani nominis magis quàm veritatis amans, ipſum ab hoc crimine liberare nitatur, dum in ejus vita ita ſcribit: *neque eſt cur patiamur Gregorium hac in re a quibuſdam literarum ignaris potiſſimùm carpi, quòd ſuo mandato veterum aedificia ſint diruta, ne peregrini & advenae (ut ipſi fingunt) ad Urbem Religionis cauſâ venientes, poſthabitis locis ſacris, arcus triumphales, & monumenta veterum, cum ad-*

mi-

miratione inſpicerent. Bene eſt ; ita quidem velimus. Sed quibus indiciis aut memoriis ? quo critico canone , quove alio argumento probat hoc Pontificius Hiſtoricus? Nullis equidem , quod meritò rideas : ſed optat ſaltem ut ita ſe res habeat ac ab ipſo dicta eſt. *Abſit* (inquit) *haec calumnia a tanto Pontifice , Romano praeſertim , cui certè poſt Deum Patria quàm vita charior fuit*. At nonne deteriora multa in Pontificibus Romanis & detexit ipſe & improbavit Platina? Nonne etiam Patriae hoc pacto ſe perquàm utiliter inſerviturum credere potuiſſet Gregorius ? Et nonne eodem zeli furore contra patria mo-

numenta debacchati ſunt (in non reparabilem Hiſtoriae jacturam) Patres alii Chriſtiani tam Europaei quàm Aſiatici ? Quòd non levis tamen hic fuerit rumor , vel ab obſcuro aliquo aut ignaro (ut innuit) autore profectus , docet nos idem ipſe Biographus in vita Sabiniani Pontificis , qui paulùm abfuit quin igni mandaret omnes Gregorii libros , putidis (ut mea fert ſententia) fabulis & ineptiis refertiſſimos ; nec aliter ante me ſenſerunt plurimi graves Theologi , ac Romanae quidem Sedi imprimis devoti. *Sunt* (inquit Platina) *qui ſcribant , Sabinianum , inſtigantibus quibuſdam Romanis , hoc in*

Gre-

Gregorium molitum esse, quòd veterum Statuas totâ Urbe (dum viveret) & obtruncaverit & disjecerit: quod quidem ita vero dissonum est, ut illud quod de abolendis Aedificiis Majorum, in vita ejus diximus. Et nos idem hîc responsum quod superiùs reponimus, cùm non validius aliquod nec aliud certè adduxerit argumentum: insuperque scire velimus, cur non haec a Sabiniano amovenda sit calumnia, quoniam & Pontifex esset, & etiam natione Italus, cuique Gregorii fama debuit esse tam chara ac Patria Gregorio? Sed in factis referendis aut refutandis talia non hili sunt ducenda. Istud vero magis con-

gruum

gruum & appoſitum, Sabinianum nempe, qui Gregorio immediatè ſucceſſit, nunquam hujusmodi facinus illi objicere aut affingere auſurum, niſi de rei veritate unicuique conſtaret: cùm falſitatis & invidiae coargui facillimè poſſet ab illius temporis Romanis; qui, e contrario, propter facti indignitatem, & injuriam Patriae illatam, inſtigarunt ipſum, ut lege quaſi Talionis Gregorii aboleret libros, qui ſunt eruditorum vera monumenta. Platinâ multo ſincerior Joannes Sarisberienſis, dum libro
* c. 26. * ſecundo *de nugis Curialium* aſtipulatur Sancto Antonino, temporum ſuperiorum (uti de-

debuit) producit autoritatem. *Doctor ſanctus ille Gregorius* (inquit) *qui melleo praedicationis imbre totam rigavit & inebriavit Eccleſiam, non modo Matheſin juſſit ab aula, ſed, ut traditur a Majoribus, incendio dedit probatae lectionis*

Scripta Palatinus quaecunque recepit Apollo;

in quibus erant praecipua, quae coeleſtium mentem & ſuperorum Oracula videbantur hominibus revelare, quod Livium noſtrum non innuere tantùm, ſed digito etiam monſtrare, manifeſtum eſt. Idem quoque Sarisberienſis libro * octavo, *fertur*, inquit, *beatus Gregorius Bibliothecam combuſſiſſe Gentilem* (non Livium ſolum, * c. 19.

etſi proculdubio praecipuum) QUO DIVINAE PAGINAE GRATIOR ESSET LOCUS, ET MAJOR AUTORITAS, ET DILIGENTIA STUDIOSIOR. Indecens (ita me Deus amet) & odioſa comparatio!

27. QUAM bene ergo & honorificè de ſcriptis Apoſtolorum ſenſerat Gregorius, hinc tibi, cordato quippe & verè Chriſtiano Theologo, expendendum relinquo. Ego ſanè, ſi arctiores quos mihi propoſui limites patirentur, pejora multa adhuc de integris Conciliis referre poſſem circa Gentilium libros, quorum uſus ipſis interdicitur Epiſcopis, capite decimo ſexto

quar-

quarti Concilii Carthaginienſis, quod anno a Chriſto nato 398 eſt habitum celebratumque. Gregorio Magno licuit ſaltem facere quod non culpatur in Gregorio Nazianzeno ; qui , ſcholis Chriſtianorum a Juliano Imperatore occluſis , Homerum & reliquos Poetas (quos parvi fecerat) ablatos omnino putavit : ne carminum verò tam dulcium & elegantium deſiderio tenerentur fideles , ipſe alia de Sacris & Sanctis in eorum gratiam ſtatim compoſuit ; ſed quàm felici Muſarum aſpiratione , & quali quantove ſucceſſu (cùm pleraque etiamnum extent) viderint otioſiores. Locus autem

tem insignis ab oculatissimo simul & doctissimo Joanne Clerico, in * *Bibliotheca Selecta*, notatus, hic mihi non incongruè citandus venit. *Audiebam etiam puer* (inquit * Petrus Alcyonius) *ex Demetrio Chalcondyla, Graecarum rerum peritissimo, Sacerdotes Graecos tantâ floruisse autoritate apud Caesares Byzantinos, ut integra (illorum gratiâ) complura de veteribus Graecis Poemata combussérint; imprimisque ea ubi amores, turpes lusus, & nequitiae amantium continebantur: atque ita Menandri, Diphili, Apollodori, Philemonis, Alexis fabulas, et Sapphûs, Erinnae, Anacreontis, Mimnermi, Bionis, Alcmanis, Alcei carmina intercidisse; tum pro his sub-*

* vol. 14. p. 131.

* l. 1. de exsilio.

ſubſtituta Nazianzeni noſtri Poemata. Hactenus Alcyonius; cui ego, vel potiùs Chalcondylae, temporum iſtorum & hominum ingenio ritè perpenſo, ſubſcribere nullus dubito. Sed quàm implacabilis fuerit hoſtis literis humanioribus Gregorius Romanus, facilè colligi poteſt ex hiſce Joannis Diaconi * verbis: *omnes* (inquit) *omnino Pontifices*, ſeu Epiſcopos, *a lectione librorum gentilium Gregorius inhibebat*: unde conſequens maximè videtur, ut ab eadem lectione & reliquus inferior Clerus & Laici quidem homines arcerentur. Ipſum itaque Gregorium audiamus ad Deſiderium, Viennenſem in Galliis

* Vit. Greg. l. 3.

Epiſcopum, ſic ſcribentem.

* l. 11. ep. 54. * *Pervenit ad nos (quod ſine verecundia memorare non poſſumus) fraternitatem tuam* GRAMMATICAM QUIBUSDAM EXPONERE, *quam rem ita moleſtè ſuſcepimus ac ſumus vehementiùs aſpernati, ut ea, quae priùs dicta fuerunt* (de ipſius nempè ſtudiis Eccleſiaſticis) *in gemitum & triſtitiam verteremus:* QUIA IN UNO SE ORE CUM JOVIS LAUDIBUS CHRISTI LAUDES NON CAPIUNT; *& quàm grave neſandumque ſit Epiſcopos canere, quod nec Laico religioſo conveniat, ipſe conſidera.* Paucis tunc interjectis, ac quàm execrabile ſit iſtiuſmodi in Sacerdote flagitium graviter animadverſo, ſic demum

* *Ibid.* * pergit; *ſi poſt hoc evidenter*

ea,

ea, quae ad nos perlata ſunt, falſa eſſe claruerint, NEC VOS NUGIS ET SECULARIBUS LITERIS STUDERE CONSTITERIT; *& Deo noſtro gratias agemus, qui cor veſtrum maculari blaſphemis nefandorum laudibus non permiſit; & de concedendis, quae poſcitis, ſecuri jam & ſine aliqua dubitatione tractabimus*, Pallium ſcilicet aliàs ei denegaturus. Illud verò quod Clericis & Laicis tanto ſtudio praecepit, non minori obſervavit diligentiâ Gregorius; qui, utut grande ſonet ipſius nomen, frigidè tamen, negligenter, barbarè, & confuſè omnia ſcripſit. Hinc perquam appoſitè (in Epiſtola ad Leandrum Epiſcopum, *Moralibus* praefixâ) ip-

* c. 5. *ſam*, * inquit, *loquendi artem, quam Magiſteria Diſciplinae exterioris inſinuant, ſervare deſpexi: nam, ſicut hujus quoque Epiſtolae tenor enuntiat, non Metaciſmi colliſionem fugio, non Barbariſmi confuſionem devito, ſitus motuſque & Praepoſitionum caſus ſervare contemno*: QUIA INDIGNUM VEHEMENTER EXISTIMO, UT VERBA COELESTIS ORACULI RESTRINGAM SUB REGULIS DONATI; non incelebris nimirum Grammatici, nec (ut ipſius ferebat ſeculum) mali Criticci. Unum ex bonis noſtris Tremulis, aut alium cujuſvis gregis Enthuſiaſten, contra literas humaniores & omnes doctas elegantias hic eructantem (ut contra ipſam ſolent Ratio-

Rationem) non illum vero Pontificem maximum , qui totam rigavit & inebriavit Ecclesiam , fortè crediturus es.

28. AT , ne nimius sim , hic finem scribendi faciam. Plura quidem in hanc rem possem ex aliis & ipsomet Gregorio afferre loca : sed haec si tibi non persuadent , nec plura etiam persuadebunt.

VALE.

ORIGINES JUDAICAE SIVE, STRABONIS, DE MOYSE ET RELIGIONE JUDAICA HISTORIA,

Breviter illustrata.

------ *Nam lux altissima Fati*
Occultum nihil esse sinit.

Claudian. ad Honor.

VIRO CLARISSIMO
ET ERUDITO,
P. Auguſto Samſonio,
S. P. D.
JOANNES TOLANDUS.

EATERIS (*Auguſte dulciſſime*) me rectè omnino affirmare, in *Adeiſidaemone meo*, nobiliores ferè omnes & doctiores Romanos, Cultum ſacrum, a Numa Pompilio traditum, vel tradi creditum, pro Politico habuiſſe Commento; &, ut cum Cicerone loquar, eos perſuaſos fuiſſe * *totam de Diis immortalibus opinionem, fictam eſſe ab hominibus ſapientibus Reipublicæ cauſâ*: UT QUOS RATIO

* De N. D. l. 1.

NON POSSET, EOS AD OFFICIUM RELIGIO DUCERET.

* De Divin. l. 2. *Errabat enim* (ut * alibi ſcribit Cicero) *multis in rebus Antiquitas, quam vel uſu jam, vel doctrinâ, vel vetuſtate, immutatam videmus: retinetur autem* ET AD OPINIONEM VULGI, ET AD MAGNAS UTILITATES REIPUBLICAE, *Mos, Religio, Diſciplina, Jus Augurum, Collegii autoritas.* En teſtem omni exceptione majorem! qui & ipſe Augur erat. Nec ſolùm in iſta fuit Sententia, ſed totis anniſus eſt viribus ut alios ad ſe pertraheret; *nam ut verè loquamur* (inquit idem ibidem) *Superſtitio fuſa per gentes, oppreſſit omnium ferè animos, atque hominum imbecillitatem occupavit,*

pavit, quod & in iis libris dictum eſt qui ſunt de Natura Deorum, *& hac* Diſputatione *id maximè egimus : multum enim & nobismet ipſis & noſtris profuturi videbamur, ſi eam funditùs ſuſtuliſſemus ;* NEC VERÒ *(id enim diligenter intelligi volo)* SUPERSTITIONE TOLLENDA RELIGIO TOLLITUR. Hoc & de me quoque diligentiſſimè intelligi volo, cùm impugnando Superſtitionem, Religionem propugnare ſit unicum mihi, ut ipſa res indicat, propoſitum & animi ſenſus.

2. AT dicis te ſummopere mirari, quòd tam fidenter ſcripſerim, Strabonem Geographum, Moyſen cum aliarum

gentium Prophetis & Legiſ-
* Adeis. id. p. 9. latoribus * comparaſſe, quaſi eodem eſſet uſus commenti genere, Leges nempe ſuas ad Deum auctorem referendo: quum maximus imprimis Huetius, Epiſcopus Abrincenſis, in *Demonſtratione Evangelica*,
† Prop. 4. c. 1. §. 42. Strabonem † vocet *virum pretii quantivis, qui de Moyſe & Judaeis ſummo candore diſſerit.* Ut ſummum ergo ipſius Huetii candorem perſpicias, *Vir candidiſſime*, non ſolùmmodo nunc, ut antea, Strabonem aſſero Moyſen cum Minoe, Lycurgo, Zamolxi, & id genus plurimis ſine ullo diſcrimine comparaſſe; ſed eum quoque de Religione Judaica, de Gentis Origine, deque

que ipſo Moyſe, narrationem omninò diſcrepantem ab illâ, quae habetur in Pentateucho, inſtituiſſe. At hoc nulli mortalium mirum videri debet, qui novit multò majorem numerum, inter plus quam ſexaginta teſtes, in iſto capite ab Huetio citatos, ne de Moyſe vel per ſomnium unquam cogitaſſe; neque ullum ex reliquis omnibus, praeter unum forte aut alterum Judaeum, vel minimam Moyſis feciſſe mentionem ad Huetii mentem. Et, ut quod res eſt ingenuè dicam, nulla ferme reperiri poterit citatio in prolixo illo volumine, quae non ſit aut manca vel detorta, aut falſa prorſus & aliena. Hoc nihil

equidem concludit in Religionis Chriſtianae praejudicium ; ſed quod non tali egeat Demonſtratore , evidenter oſtendit quorundam Theologorum improba fatuitas.

3. HIC non poſſum non recordari Ouzelii, qui, dum in notis ad Minutii Felicis *Octavium*, multos producit Ethnicos ſcriptores, Dei unitatem aſſerentes , inter alios citat hemiſtichion hocce ex Manilii * Aſtronomico.

* l. I.

---- *Deus eſt, qui non mutatur in aevum.*

Verſus hic videbitur prima fronte decretorius; illis praeſertim, qui loca a magni nominis viris allata in dubium re-

revocare, vel ad genuinos fontes tantillùm recurrere, piaculare ducunt. Ipsissimus tamen Gentilium quorundam Atheismus, non Dei Christianorum unitas aut immutabilitas, hic a Manilio suavissimis carminibus decantatur, ut cuilibet ex sequentium serie videre est.

Omnia mortali mutantur lege Creata,
Nec se cognoscunt Terrae vertentibus annis,
Indutae variant faciem per secula Gentes.
At manet incolumis Mundus, suaque omnia servat,
Quae nec longa dies auget, minuitve senectus,

Nec

Nec motus puncto currit, curſuſve fatigat.
Idem ſemper erit, quoniam ſemper fuit idem;
Non alium videre patres, aliumve minores
Aſpicient : DEUS *eſt qui non mutatur in aevum.*

Proh Deum atque hominum fidem! quàm egregios habemus veritatis Athletas! quàmque ipſi ſunt veraces & accurati! nam ſolâ negligentiâ (quae miſerrima ſors eſt) poſſunt aliquo modo excuſari, ſed nullatenus ab ipſis defendi adulatoribus. Talia mille in Patrum (quos vocant) Veterum ſcriptis deprehendi, praecipuè verò in *Praeparatione*

&

& *Demonſtratione Evangelica* Euſebii, qui Philoſophorum & Poetarum loca de mundo Pantheiſtico, pro Dei unius exiſtentia aut perfectione allegare ubivis ſolet; quod non aequivocum duntaxat, ſed vereor ne vafrè & nequiter ſit excogitatum, quod pace *Patricolarum* verè dixerim.

4. QUID mirum igitur, ſi, fretus tantis talibuſque auſpiciis Huetius, nullo negotio demonſtravit univerſam Ethnicorum Theologiam (propter ſimilitudines quaſdam, quae in omnibus inſtitutis & actionibus humanis neceſſariò agnoſcuntur) a Moſe jugiter dimanaſſe; cunctoſque Ægyptiorum, Phoenicum, Arabum,

rabum, Perſarum, Graecorum, Romanorum Deos & Heroas, fuiſſe unum eundemque Moſen : immo Reges eorum, ut Cecropem (verbi gratiâ) & Minoa, ipſumque Romulum, contra omnem temporum rationem; item Legiſlatores, ut Zoroaſtrem; ac Poetas denique, ut Muſaeum, Orpheum, Linum, Amphionem, & alios, eoſdem cum Moſe extitiſſe, quamvis fabulis obductos, & in diverſas tributos larvas & perſonas. Sed quòd Indis omnibus innotuerit Moſes, ſpeciatim vero Sinis & Japonenſibus, ut & Thracibus, Germanis, Gallis, Britannis, Hiſ-

Hiſpanis, & ipſis etiam Americanis, non tam ſtupenda mihi res videtur, ac quòd Graecorum Dii infernales Moſen graphicè deſignent; & quòd Bacchus, Typhon, Silenus, Priapus, Adonis, cum aliis infamibus & probroſis Numinibus, ſint iidem prorſus cum divino Hebraeorum Legiſlatore. His autem more Huetiano ſemel poſitis, pulcherrimè profectò ſequitur, omnes pariter fabulares Deas unam eandemque fuiſſe, Sephoram nimirum Moſis uxorem; etſi in proximo ſtatim dicat Paragrapho, pleraſque iſtarum, non ipſa propudioſa Venere exceptâ, Mariam, Moſis ſororem referre.

Hoc nullam tamen involvit difficultatem, quia uni eidemque fabulari perſonae (ſecundum viros Theologos) inſint diverſae ſignificationes; unde, nullâ habitâ temporum aut locorum ratione, quemlibet ex quolibet commodè poſſis effingere.

5. SED miſſis inanibus hiſce nugis, quae apud imperitos & credulos, pro Demonſtrationibus ſpecioſè & magnifice venditantur, locus quidam Diodori Siculi, antequam ad Strabonem accedam, curſim expendendus eſt. *Memorabili teſtimonio* (inquit * Huetius) *Moſem Diodorus Siculus proſequitur, quo & virtutes ejus praedicat, & ait primum Ægyptiis le-*

* Ubi ſupra, §. 37.

ges posuisse. Haec, ut vides, disertè & sine ulla ambage dicta sunt. Audiamus nunc Diodorum. *

* l. 1. sub fin.

Φασι πρωτον αγελαστοις νομοις χρησασθαι τα πληθη βιον τον μνημην, ανδρα και τη ψυχη μεγαν και τω βιω κοινοτατον των μνημονευομενων. Προσποιηθηναι δε αυτω τον Ερμην δεδωκεναι τουτους, ως μεγαλων αγαθων αιτιους εσομενους: καθαπερ παρ' Ελλησι ποιησαι φασιν εν μεν τη Κρητη Μινωα, παρα δε Λακεδαιμονιοις Λυκουργον; τον μεν παρα Διος, τον δε παρα Απολλωνος φησαντα τουτους ειληφεναι. Και παρ' ετεροις δε πλειοσιν εθνεσι παραδεδοται τουτο το γενος της επινοιας υπαρξαι, και πολλων αγαθων αιτιον γενεσθαι τοις πειθεσι. Παρα μεν γαρ τοις Αριμασποις Ζαθραυστην ισορουσι τον αγαθον δαιμονα προσποιησασθαι τους νομους αυτω δοθηναι; παρα δε τοις ονομαζομενοις Γεταις Ζαμολξιν ωσαυτως την κοινην Εστιαν, παρα δε τοις Ιουδαιοις Μωσην τον Ιαω επικαλουμενον θεον: ειτε θαυμαστην και θειαν ολως εννοιαν ειναι

κελευσαντες την μελλουσαν ωφελησειν ανθρωπων πληθος ; ειτε και ωρος την υπεροχην και δυναμιν των ευρειν λεγομενων τους νομους αποβλεψαντες τον οχλον, μαλλον υπακουσεσθαι διαλαβοντες.

Primus, aiunt, Mneves, vir & magni animi, & inter celeberrimos de vita communi optimè meritus, populum induxit ut juxta leges ſcriptas vitam inſtituerent. Leges ab Herme ſibi traditas, unde ingentia vitae bona promanarent, ſimulavit: quod apud Graecos in Creta etiam Minos, & apud Lacedaemonios Lycurgus fecit; quorum iſte Jovi, hic Apollini, ſuas vendicavit. Id commmenti genus apud plures quoque alias gentes adhibitum, multorum cauſa bonorum perſuaſis extitiſſe ferunt.

Nam

Nam apud Arimaſpos Zathrauſtes bonum Genium, apud Getas Zamolxis communem Veſtam, apud Judaeos Moſes Deum (qui Jao dicitur) legum ſuarum auctorem finxiſſe perhibetur: ſive quòd admirandum prorſus & divinum eſſe judicarent commentum illud, quod in commodum ſocietatis humanae exiret; ſive quòd vulgus ad Majeſtatem & Potentiam illorum, qui leges inveniſſe dicerentur, reſpiciens, dicto magis audiens fore exiſtimarent. Ubinam ergo gentium reperire licet praeclarum iſtud Elogium Diodori de Moyſis virtutibus, & teſtimonium quòd Leges primus AEgyptiis poſuerit? cujus contrarium planè hic aſſeritur.

Prae-

Praeterquam in Huetii Demonſtratione, nuſquam invenies. At Juſtinus Martyr & Cyrillus legunt *Moyſen*, non *Mneven*. Falſarii idcirco Juſtinus & Cyrillus, cùm a Mneve Diodorus nominatim diſtinguat Moyſen, quem exempli tantùm gratiâ adducit, & inter alios legum latores ordine recenſet. *Sed nihil adverſus verum* (inquit Huetius) *valere debet Diodori ignoratio; cùm Mneves ſit Oſiris, Oſiris autem, ſive Bacchus ſit ipſe Moſes.* O praecarium & ridiculum argumentum! O Chriſtianæ Religionis irrefragabilis Demonſtratio!

Ibid.

PER-

6. PERVENIAMUS tandem (*Samſoni*) ad illuſtrem Strabonis locum, ubi ſummo candore, affirmante Huetio, de Moſe & Judaeis diſſeritur. Moſem enimvero fuiſſe Pantheiſtam, ſive, ut cum recentioribus loquar, Spinoſiſtam, incunctanter affirmat in iſto loco Strabo: eum namque exhibet docentem, nullum dari Numen a materia & compage mundi hujus diſtinctum, ipſamque Naturam, ſive rerum Univerſitatem, unicum eſſe & ſupremum Deum; cujus partes ſingulas Creaturas dicas, & totum, ſi velis, Creatorem: *Omnium autem rerum* (inquit * Cicero) *quae Natura* ad-

* De N. D. l. 2.

adminiſtrantur, Seminator, & Sator, & Parens, ut ita dicam, atque Educator eſt Mundus; omniaque ſicut membra, & partes ſuas, nutricatur & continet. Haec eſt hodierna Litteratorum Sinenſium, aliorumque Orientalium, Philoſophia: & a quamplurimis inter Graecos antiquos & Romanos propagata; ſed a nemine Latinorum, breviùs & clariùs expreſſa, quàm a Pacuvio Poeta, cujus aureum hoc apud Ciceronem legitur Fragmentum.

Quicquid eſt Hoc, omnia animat,
format, alit, auget, creat;
Sepelit, recipitque in ſeſe omnia,
omniumque idem eſt Pater:

In-

Indidemque eadem, quae oriuntur, de integro atque eodem occidunt.

At quàm ſana haec & orthodoxa ſit Theologia, & quàm conveniens cum Pentateucho ſit narratio Strabonis, Viri apud Huetium, propter idipſum quantivis pretii, iis, ad quos pertinet iſta cura, examinandum relinquo. Nunc autem locum integrum ex libro decimo ſexto deprompſtum, cùm alia contineat notatu digniſſima, omnium hic oculis ſubjiciam; ac deinde ſtrictis aliquot animadverſionibus, ex Sacrâ potiſſimùm Scriptura petitis, illuſtrabo.

ουτω δ'οντων μιγαδων, η κρατουσα μαλιστα φημη των περι το Ιερον το τοις Ιεροσολυμοις πιστευομενων, Αιγυπτιους αποφαινει τους προγονους των νυν Ιουδαιων λεγομενων. ΜΩΣΗΣ γαρ τις τον Αιγυπτιων Ιερεων, εχων τι μερος της καλουμενης χωρας, απηρεν εκειθεν ενθενδε δυσχεραναν τα καθεστωτα, και συνεξηραν αυτω πολλοι τιμωντες το θειον. Εφη γαρ εκεινος και εδιδασκεν, ως ουκ ορθως φρονουσιν οι Αιγυπτιοι, θηριοις εικαζοντες και βοσκημασι το θειον; ουδ' οι Λιβυες,

ουκ

7. Cùm mixtae sint originis (*qui Galilaeam scilicet, Hierichuntem, Philadelphiam, & Samariam incolunt*) fama, quae maximè invaluit, circa res de Templo Hierosolymitano creditas, perhibet eos, qui nunc Judaei appellantur, ab Aegyptiis fuisse prognatos. Nam MOSES unus ex Aegyptiis Sacerdotibus, qui partem quandam Regionis tenebat, cùm quae publicè ibi constituta essent aegrè ferret, illinc migravit; & plurimi, qui Numen venerabant, eum comitati sunt. Affirmabat enim & docuit ille, *non rectè sentire Ægyptios, qui Serpentibus & Pecoribus Numen assimilabant*; *neque Afros aut*

ουκ ευ δε ουδ' οἱ Ελληνες, ανθρωπομορφους τυπουντες. Ειη γαρ ἀν τουτο μονον θεος το περιεχον ἡμας απαντας, και γην και θαλατταν, ὁ καλουμεν Ουρανον, και Κοσμον, και την των οντων Φυσιν. Τουτου δη τις αν εικονα πλατ]ειν θαρρησειε νουν εχων ὁμοιαν τινα των παρ' ἡμιν? αλλ' εαν δει παζαν ζοανοποιαν τεμενος αφορισαντας και σηκον αξιολογον τιμαν ειδους χωρις. Εγκοιμασθαι δε και αυτους ὑπερ ἑαυτων και ὑπερ των αλλων αλλως τους ευονειρους. Και προσδοκαν δειν παρα τα θεα, και δωρον αει τι, και σημειον τους σωφρονως ζοντας και μετα δικαιοσυνης, τους δ' αλλως μη προσδοκαν.

Επει-

raecos, qui Deos ſub humana rma exprimebant. ID VERÒ SO-UM ESSE DEUM, QUOD NOS MNES CONTINET, ET TER-AM, ET MARE, QUOD-QUE COELUM, ET MUN-UM, ET RERUM OMNIUM JATURAM APPELLAMUS. *Hu-s autem imaginem, Quis ſana ente praeditus, alicujus eorum, uae penes nos ſunt, ſimilem au-eat effingere? Sed, omni Statua-um efformatione repudiatâ, Tem-lum ei ac delubrum condignum, ne ſpecierum veneratione conſti-uendum. Eos, Quibus bona mnia offeruntur, quique pruden-r & juſtè vivunt, debere pro ſe r pro aliis dormire, atque do-um aliquod & ſignum a Deo ex-ectare; ceteris nihil Sperandum.*

Ta-

Εκεινος μεν ȣν τοιαυτα λεγων επεισην ευγνωμονας ανδρας ȣκ ολιγȣς, και απηγαγον επι τον τοπον τουτον, οπȣ νυν εςι το εν τοις Ιεροσολυμοις κτισμα. Κατεσχε δε ραδιως, ȣκ επιφθονον ον το χωριον, ȣδ' ὑπερ ὁυ αν τις εσπουδασμενως μαχεσαιτο. Εςι γαρ πετρωδες, αυτο μεν ευυδρον, την δε κυκλῳ χωραν εχον λυπραν και ανυδρον, την δεντος εξηκοντα ςαδιων, και ὑποπετρον. Ἁμα δ' αντι των ὁπλων τα ἱερα προυβαλλετο και το θειον, ἱδρυσιν τουτου ζητειν αξιων, και παραδωσειν ὑπισχνουμενος τοιουτον Σεβασμον, και τοιαυτην ἱεροποιιαν, ἡτις ουδε δαπαναις οχλησει τους

χρω-

Talia verò dicens ille, probis hominibus non paucis fidem fecit; inque eum ipsum, ubi nunc est Templum Hierosolymitanum, deduxit locum. Illum autem facilè obtinuit, non invidiae quippe obnoxium, nec dignum de quo ambitiosè contenderetur: nam Saxosus est, sed quidem irriguus, cùm undequaque habeat regionem sterilem & siccam, & intra Sexaginta stadia lapidibus substratam.

8. INTEREA, loco armorum Sacra praetendebat & Deum, cui se dicebat dignam sedem quaerere; & ejusmodi cultum ac sacrificandi modum tradere pollicebatur,

χρωμενους, ουτε θεοφοριαις, ουτε αλλαις πραγματειαις ατοπους. Ουτος μεν ουν ευδοκιμησας τουτοις συνεσηςατο αρχην ου την τυχουσαν; απαντων προσχωρησαντων ραδιως των κυκλω δια την ομιλιαν, και τα προτεινομενα. Οι δε διαδεξαμενοι, χρονους μεν τινας εν τοις αυτοις διεμεινον δικαιοπραγουντες, και θεοσεβεις, ως αληθως οντες. Επειτ' εφισαμενων επι την Ιερωσυνην το μεν πρωτον δεισιδαιμονων, επειτα τυραννικων ανθρωπων; εκ μεν της δεισιδαιμονιας αι των βρωματων αποσχεσεις, ων περ και νυν εθος εστιν αυτοις απεχεσθαι, και περι-

quae neque ſumtibus, neque Inſpirationibus, neque aliis abſurdis actionibus cultores perturbaret. Haec itaque cùm illis approbaſſet, Imperium non contemnendum condidit; omnibus circa finitimis, propter rituum ſimilitudinem & promiſſorum dignitatem, facilè conſentientibus. Succeſſores ipſius in iiſdem aliquamdiu permanſerunt Inſtitutis, juſti & Religioſi, uti reverâ fuerant. Poſtea cúm Sacerdotium occupaſſent, primùm quidem Superſtitioſi homines, deinde Tyrannici evaſere. Ex Superſtitione profluxit abſtinentia ab eduliis nonnullis, a quibus etiamnum abſtinere

περιτομαι, και εκτομαι, και ει τινα τοιαυτα ενομιζθη. εκ δε των τυραννιδων τα ληξηρια. Οι μεν γαρ αφισαμενοι την χωραν εκακουν, και αυτην και την γειτνιωσαν. οι δε συμπρατ]οντες τοις Αρχουσι καθηρπαζον τα αλλοτρια, και της Συριας κατεγρεφοντο, και της Φοινικης πολλην. Ην δ' ομως ευπρεπεια τις περι την Ακροπολιν αυτων, ουχ ως τυραννειον βδελυτ]ομενων, αλλ' ως ιερον σεμνυνοντων τε και σεβομενων. Πεφυκε γαρ ουτω, και κοινον εστι τουτο και τοις Ελλησι και τοις Βαρβαροις. Πολιτικοι γαρ

ſolent; item Circumciſiones, & Exciſiones, & ſiquae alia hujuſmodi ſunt in more poſita: ex Tyrannide verò latrocinia. Illi enim, qui rebelles facti ſunt, & eam quidem regionem, & vicinam malè afficiebant: at qui Principum res agebant, cùm aliena diriperent, Syriae & Phoeniciae non pauca ſubegerunt. Quaedam tamen Arci eorum reverentia exhibebatur; ut eam non quaſi ſedem Tyrannorum abominarentur homines; ſed ut pro Templo honorarent & venerarentur. Naturale etenim hoc eſt & commune cùm Graecis tum Barbaris, ut qui civilibus moribus ſint praedi-

γαρ οντες απο προσαγματος κοινου ζωσιν: αλλως γαρ ουκ οιον τε τους πολλους, ἐν τι κατα ταυτο ποιειν ηρμοσμενως αλληλοις, ὁπερ ην το πολιτευεσθαι, και αλλως πως νεμειν βιον κοινον.

Το δε προσαγμα διτ]ον, η γαρ παρα θεων, η παρα ανθρωπων. Και ὁι γε αρχαιοι το παρα των θεων επρεσβευον μαλλον και εσεμνυνον; και δια τουτο και ὁ χρηστηριαζομενος ην τοτε πολυς, και πρεχων: εις μεν Δωδωνην, ὁπως

Εκ δρυος ὑψικομοιο Διος βουλην ὑποκουσῃ.

συμ-

ti communi inſtituto vivant: aliter enim non poſſibile eſt multos in unum coire propter eundem finem, ut ſibi invicem nempe convenienter opem praeſtent, quod eſt Politicè vivere; & quo alio, quaeſo, pacto vita communis adminiſtrari poteſt?

9. INSTITUTUM verò duplex eſt, vel a Diis ſcilicet vel ab hominibus traditum. Antiqui quidem divina majore in honore & veneratione habuerunt; quapropter Oracula multi tunc conſulebant, ad eaque currebant; ſicut unus ad Dodonam,

Ut Jovis ex alta caperet Oracula quercu:

Jove

συμβουλῷ τῷ Διι χρωμενος. εις δε Δελφους

Τον εκτεθεντα παιδα μαστευων μαθειν

Ει μηκετ' εη. - - - - αυτος δ' ὁ παις

Εσεικε τους τεκοντας εκ μαθειν θελων

Προς δωμα Φοιβου. - - -

Και ὁ Μινως παρα τοις Κρησιν,

Εννεωρος βασιλευε Διος μεγαλου βασεισης.

δι εννεα ετων, ως φησι Πλατων, αναβαινων επι το αντρον του Διος, και παρ' εκεινε τα προσταγματα λαμβανων, και παρα-

Jove enim Consiliario utebatur. Alius autem Delphos Profectus,

Supereſſet expoſitus ne quondam filius
Quaeſitum cùm quidem ipſe filius
Iret, parentes ut ſuos cognognoſceret,
Delphis docente Phoebo.

Et inter Cretenſes Minos,

Ter ternos Jovis auditor qui fuit annos:

Nono ſcilicet quoque anno, ut dicit Plato, in Jovis antrum deſcendens, a quo inſtituta recepit, quae ad homines pertulit. Similia omnino Lycurgus, ejus imitator, per-

παρακομιζων εις τους ανθρωπους. Τα δ' ομοια εποιει και Λυκουργος ὁ ζηλωτης αυτου. Πυκνα γαρ, ὡς εοικεν, αποδημων, επυνθανετο παρα της Πυθιας ἁ προσηκει παραγγελλειν τοις Λακεδαιμονιοις. Ταυτα γαρ ὁπως ποτε αληθειας εχει, παρα γε τοις ανθρωποις επεπιστευετο, και ενομιζο. Και δια τουτο και οἱ Μαντεις ἐμιμουντο, ὡστε και βασιλειας αξιουσθαι, ὡς τα παρα των θεων ἡμιν εκφεροντες παραγγελματα και επανορθωματα και ζωντες και αποθανοντες: καθαπερ και ὁ Τειρεσιας,

Τῳ και τεθνηωτι, νοον πορε Περσεφονεια
Οιῳ πεπνυσθαι τοι δε σκιαι αἰσσουσι.

Τοιουτος δε ὁ Αμφιαρεως, και ὁ Τροφωνιος,

petravit : nam frequenter, ut videtur, peregrinans, ea ex Pythia didicit, quae Lacedaemoniis imperare conveniebat. Haec quantum veritatis habuerint non diſputo, ſed ab hominibus credebantur & cenſebantur vera : itaque Divinatores in tanto erant pretio, ut etiam Imperio digni judicarentur, qui vivi nempe & mortui divina nobis praecepta & monitus impertirent ; quemadmodum etiam Tyreſias,

Cui dederat fato ſumto Proſerpina mentem,
Ut ſaperet ſolus ; reliquis errantibus Umbris.

Talis fuit Amphiaraus, & Tro-

νιος, και ὁ Ορφευς, και ὁ Μυσαιος, και ὁ παρα τοις Γεταις το μεν παλαιον Ζαμολξις Πυθαγορειος ἰις, καθ' ἡμας δε ὁ τῳ βυρεβιςᾳ θεσπιζων, Δεκαινεος; παρα δε τοις Βοσπορανοις Αχαικαρος, παρα δε τοις Ινδοις οἱ Γυμνοσοφισται, παρα δε τοις Περσαις οἱ Μαγοι και Νεκυομαντεις, και επ οἱ λεγομενοι Λεκανομαντεις, και Ὑδρομαντεις. Παρα δε τοις Ασσυριοις, οἱ Χαλδαιοι, παρα δε τοις Ῥωμαιοις, οἱ Τυρρηνικοι Ὡροσκοποι. Τοιουτος δε τις ην και ὁ Μωσης, και οἱ παραδεξαμενοι εκεινον, τας μεν αρχας λαβοντες ἀ Φαυλας, εκτραπομενοι δ' επι το χειρον.

Trophonius, & Orpheus, & Muſaeus ; & apud Getas olim Zamolxis quidam Pythagoreus, noſtro verò ſeculo (qui Byrebiſtae vaticinatur) Decaeneus ; & apud Boſporanos Achaicarus, apud Indos Gymnoſophiſtae, apud Perſas Magi & Necyomantici, & qui Lecanomantici, & Hydromantici appellantur ; apud Aſſyrios autem Caldaei, & apud Romanos Etruſci Haruſpices. Talis etiam quidam erat Moſes et Succeſſores ejus, qui, initia capientes non mala, poſtea in pejus deflectebant.

10. PERLECTO jam inſigni hocce loco, ſtatim conſenties (*Auguſte*) Strabonem ſummo forte candore de Judaeis differuiſſe; ſed non eodem ſenſu quo illum hoc feciſſe retulit Huetius: nam inter hunc & Strabonem, niſi de vetito Idolorum cultu, nuſquam penè circa Moſen aut Judaeos convenit. Ablegato igitur Huetio ad iſtas ſuas Demonſtrationes *fabulares* (quae vox illi eſt uſitatiſſima) Strabonis narrationem paucis nunc expendamus, & conferamus equidem cum ipſo Pentateucho, praemiſſis quae expediunt aut interſperſis. Strabonica Judaeae deſcriptio cum hodierno ſitu &

ſoli

ſoli ſtatu, ab omnibus juxta Peregrinantibus obſervatis, optimè concordat; etſi immenſùm recedere videatur a Pentateuchi Scriptore, qui eam ut frugum feraciſſimam, ac * lacte & melle (ſive rerum omnium neceſſariarum copiâ) fluentem exhibet: quae ſi non figuratè cum pleriſque accipienda, ut animus tamen & calcar adderetur occupaturis, per avia jam longo tempore & devia errantibus (quorum reſpectu Paradiſus certè dici potuit Judaea) ſic repraeſentari omnino neceſſe fuit, quod prudentiſſimè pariter factum. Ceterùm, magis ſanè ad rem foret, ſi Strabonis verba ad caput ter-

* Exod. 3. 8, 17.

tium

tium Exodûs citare vellent Commentatores, et non confictos iſtos Fabulatores, Ariſtaeum, Hecataeum, et neſcio quos alios; qui utcunque ad literam falſò interpretati ſint Pentateuchi Chorographiam, rerum tamen naturam aut regionis faciem haudquaquam immutare valebant.

11. DE Judaeorum ex Aegypto migratione nullus eſt inter probatiſſimos Scriptores diſſenſus: ſed tantùm utrùm Convenae fuerint, an meri Aegyptii, ſive mixtae potiùs originis? quarum omnium ſententiarum aliqua monſtrari poterit veritas. Rejicienda penitùs ſunt, quae

Ta-

Tacitus * habet de Cretica eorum proſapia, cui nec ipſe fidem facit; quaſi Judaei ab Ida monte ſic dicti eſſent. Non firmiori nituntur fundamento, quae * narrat de Ducibus Juda & Hieroſolymo, aut de ortu Judaeorum Aethiopico. Minùs adhuc attentionem meretur infelix illa conjectura, quaſi Solymi Homerici urbi Hieroſolymitanae nomen * feciſſent. Nec ſine riſu audienda, quae de Saturni aut Bacchi cultu haud minori fuerant ſtoliditate credita quam * ficta. Libenter inſuper concedo, quòd eo tempore quo vixit Tacitus, multa falſa adverſus Judaeos, tanquam vulgo odio-

* Hiſt. l. 5.

* Ibid.

* Ibid.

* Ibid.

ſam gentem, paſſim jactabantur: inter quae non negaverim iſtam eſſe calumniam, quâ multoties vexati ſunt; illos nempe fuiſſe hominum colluviem ſcabie, leprâ, ac impetigine affectam, qui, a Rege * Bocchori ex Aegypto expulſi, Syriae partem occuparunt. Eadem eſto de Juſtino, Helladio, aliiſque, cenſura.

* Ibid.

12. AT nec meritò culpandi ſunt, qui pro veris Aegyptiis eos acceperunt, inter quos imprimis Strabo. Hoc primo apparet intuitu. Ab Aegypto non niſi paucorum dierum itinere diſtat Judaea, quarum Incolae non rarò à Scriptoribus confunduntur.

Ipſe

Ipſe Moſes, quando in terram Midianitarum * aufugerat, pro Aegyptio ſtatim habitus eſt. Privilegiis etiam & immunitatibus, prae reliquis gentibus, inter Iudaeos gaudebant Aegyptii: nam quamvis Ammonitae & Moabitae, Spurii inſuper & Eunuchi, uſque in decimam * generationem a jure Civitatis & Suffragii excludebantur; in tertia admittebantur Idumaei & * Aegyptii. In Aegypto loci quoque Religionibus utebantur Judaei, & certè ab initio fuerunt Idolorum cultores. Quare Joshua proximus Moſes Succeſſor, & iiſdem (ut verè notat Strabo) perſiſtens In-

* Exod. 2. 19.

* Deut. 23. 2, 3.

* v. 8.

* Joſ. 24. 14, 15. ſtitutis, ſic eos * alloquitur: *timete nunc Jehovam, eumque integrè & fideliter colite; atque amovete Deos, quos Majores veſtri coluerunt in regione trans flumen* (utpote Euphratem) *ac in Aegypto, & colite Jehovam. Quòd ſi malum vobis videtur Jehovam colere, eligite vobis hodie quos colatis, ſive Deos quos coluerunt Majores veſtri qui habitabant trans flumen, ſive Deos Emoraeorum in quorum terra nunc habitatis: ego verò & familia mea colemus Jehovam.* Viden' a reliquis Aegyptiis diſſentientem de Numine Sententiam inculcatam, ſed malè radicatam adhuc, nec imis receptam ſenſibus? Militari porro ordine (ut in ipſo

Exo-

Exodus limine patet) proceſſerunt, cùm alter eos a tergo inſequeretur exercitus; unde finitimis proclive credere Seditionem aliquam in Aegypto exortam, ac Bellum exarſiſſe civile. His igitur ſimilibuſque indiciis ceterae nationes inductae, Judaeos pro Aegyptiis ſemper habuerunt, & ferè dixeram ſic habere debuerunt.

13. SED, ut Strabo aliique obſervarûnt, Galilaea, Hiericho, Samaria, & circumjacentes regiones, multifariâ hominum mixturâ incolebantur, inter quos praecipui fuerant Aegyptii, Arabes, & Phoenices, cognatae omnes tum linguae tum ori-

ginis, ritibuſque inter ſe & moribùs utentes ſimillimis. Quòd & mixti pariter eſſent Judaei, ſatis probant frequentes eorum leges de Servis & Peregrinis; eae preſertim quae tempus & modum praeſcribunt, quibus Peregrini Civitate donandi, atque manumittendi & circumcidendi Servi: quorum omnium poſteri in Judaeorum numerum accenſi, pro legitimis poſtea Civibus & Judaeis, ſine ulla contumelioſâ originis nota vel diſcrimine, habebantur. In ipſa reverâ Aegypto mixti fuerant, quicquid in contrarium ſomnient aut obganniant quidam ipſis Judaeis Superſtitioſiores; nam, ut

in * Exodo memoratur, *profecti sunt Filii Israelis e Rhameſe Succothas, uſque ad ſexcenta millia peditum virorum, praeter impuberes: quinetiam miſcellanea turba, eaque ingens, cum illis aſcendit*, qui fortunae nempe eorum aut cultui erant addicti. Caecutiunt itaque, qui Iudaeos omnes indubitatos eſſe Abrahami vel Jacobi poſteros (abſque ulla Sanguinis corruptioue) pertinaciter aſſerunt. Inter omnes etiam conſtat, Aegyptiorum Servitia non unius duntaxat fuiſſe gentis, ſed promiſcuam ex omnibus circa finitimis colluviem: certamen etenim illud inter Pharaonem & Iſraelitas Bellum fuiſſe Servile, cui-

* c. 12. 37, 38.

cuivis Pentateuchi libros ſedulò legenti, facilè patebit. Demus itidem * Tacito (quod non abhorret a Pentateuchi relatione) Iudaeos *Aſſyrios convenas fuiſſe, indigum agrorum Populum, parte Aegypti potitos; ac mox proprias urbes Hebraeaſque terras, & propiora Syriae coluiſſe:* plus tamen quadringentis annis in Aegypto habitarunt, quod ſufficit prorſus ut pro veris habeantur Aegyptiis; aut aliàs ſemper nos Saxones et Normanni, nunquam erimus Angli. Iudaeos ergo et ab Aegyptiis fuiſſe prognatos, et mixtae nihilominus fuiſſe originis, veriſſimè retulit Strabo.

* Ubi ſupra.

14. QUOD ad Moſen no-

nominatim attinet, Sacerdos simul Aegyptius et Nomarcha fuisse perhibetur; quae non solum optimè sibi congruunt, sed nec iis quae in Pentateucho leguntur, tantillùm repugnant. *Cùm tota enim Aegyptus* (referente * Diodoro Siculo) *in plures divisa fuisset partes, quae voce Graecâ* Nomoi *appellabantur, suus unicuique Nomarcha, penes quem rerum omnium administratio & cura, praefectus est: totiusque regionis (quae tripartita est) primam Sacerdotum ordo sibi portionem vendicat, in maxima apud indigenas reverentia constitutus, tum ob pietatem in Deos, tum quòd summam ex Eruditione prudentiam essent consequuti; &* * Lib. 1.

quia (ut ſtatim Diodorus animadvertit) *de rebus maximis primi omnino conſulti verſantur cum Rege, quorundam operâ ſua adjutores, aliorum vero hortatores & doctores.* Non Regii itaque in Aegypto Conſiliarii duntaxat, & prae reliquis omnibus eruditione & ſapientia pollentes Sacerdotes; ſed tertiam adhaec Regni partem Patrio jure poſſidebant, ſuisque Nomis ex ſuo ipſorum ordine imponebant Praefectos & Rectores. Si Sacerdos itaque Moſes, bene potuiſſet eſſe Nomarcha. At quòd Principatum in Republica ab ipſo nuper inſtituta obtinuiſſet, repudiato Sacerdotio (quod in ipſius tamen fami-

lia,

lia, non conſulto populo, ſtabilitum eſt) ut minimè mirum hoc videri debet; ſic nullatenus inde ſequitur, quòd nec in Aegypto extitiſſet Sacerdos: immo res eſt maximè veroſimilis, quia, ut teſtantur * Acta Apoſtolorum, *eruditus fuit omni ſapientiâ Aegyptiorum* (quod ſolis contigerat Sacerdotibus & Principibus) *eratque potens dictis & factis*, quae ipſius Sacerdotium ſimul & Praefecturam, non Magiam (ut plures volunt) aut Miracula, innuere videntur. Adjicias velim, quòd Nomus vel ipſa regio, quam incolebant Moſis ſive ſectatores ſive ſubditi, in Pentateucho diſertè

* c. 7. 22.

* Gen. 47. 27. * nominatur: *habitantes vero Israelitae in terra Aegypti, in tractu Gosenitico, possessiones in eo habuerunt, creveruntque, & vehementer aucti sunt.* Non soli autem, ductore Moyse, ex Aegypto, manu armatâ, eruperant Gosenitidis incolae; sed, ut antea monstratum, ingens & promiscua caterva eos comitata est; cùm servile genus (ut diximus) in Aegypto esset ex omnibus ferè gentibus conflatum. Nec idem erat in omni nomo Divorum cultus, quia, notan-

* Lib. 1. te * Diodoro, sapientissimus quidam Princeps, stabiliendae regni concordiae intentus, variam & miscellam induxit Religionem, ne unquam

quam inter se conspirare Aegyptii omnes possent; qualis Sectarum omnium Toleratio Anglis nostris & Hollandis feliciter cessit, feliciùsque imposterùm cessuram, non sine validis rationibus, auguror.

15. QUAE de portentosis Aegyptiorum Religionibus, & de vetito a Moyse Astrorum, Animalium, atque Idolorum cultu, recenset Strabo, sunt verissima quidem omnia: sed cum ipsius verbis, supra allatis, locum sequentem, ex * Deuteronomio desumtum, conferendum esse operae pretium existimo. *Quandoquidem autem* (inquit Moyses) *quo die Jehova vos alloquutus est in Chorebo e medio igne, nullam* * c. 4. 15.

imaginem vidiſtis, cavete vobis vehementer ne corrumpamini, faciatiſque vobis ſculptile ſimulacrum, ullius figurae imaginem, aut formam maſculi vel foeminae, formam ullius animalis quod ſit in terris, formam ullius volucris quae volet in coelo, formam ullius reptilis quod ſit in terra, formam denique ullius piſcis qui ſit in aqua ſub terra: & ne tollatis etiam oculos ad coelum, videnteſque ſolem, & lunam, & ſtellas, & omnem exercitum coeli, decipiamini, & inflexo corpore ea adoretis, colatiſque quae Populis omnibus ſub univerſo coelo largitus eſt Jehovah Deus veſter. Ablegatis ſic inanibus & ementitis Majorum Diis, Judaei (ut ex ore * Taciti loquar)

* *Ubi ſupra.*

mente

mente ſolâ unumque Numen intelligunt ; profanos qui Deûm imagines, mortalibus materiis, in ſpecies hominum effingunt : ſummum illud & aeternum neque mutabile neque interiturum. Ambigua ſunt haecce Taciti verba , nec minùs aequivocae iſtae loquendi formulae : *Ens ſummè perfectum ; Alpha et Omega ; quod principio caret et fine ; quod fuit, quod eſt, quod erit ; omne in omnibus ; illud in quo vivimus, movemur, et ſumus;* quae Atheiſmo aequè ac Theiſmo apprimè congruunt , cùm de praeſuppoſita Univerſi aeternitate ſint veriſſimae omnes. Si ipſammet ergo Naturam , vel Mundi materiam mechanicè diſpoſitam , & abſque

ulla

ulla conſcia intelligentia agentem, pro Deo (uti affirmat Strabo) habuiſſet Moſes : non minùs tamen infeſtus foret Idololatriae hoſtis (quum eſſet oneroſa, moleſta, & ridicula) ac ſi de Numine, ut piè creditur, in omnibus conveniret cum Scriptore Pentateuchi ; qui & ipſe in Pantheiſtarum fuiſſe ſententia nonnullis videtur, propter certas phraſes non probè intellectas, & quòd animorum immortalitatis, aut praemiorum et cruciatuum poſt mortem futurorum, nullam fecerit mentionem. Hinc ſibi volunt ſacroſanctum et ineffabile nomen JEHOVAH aſtipulari, cùm neceſſariam

ſolummodo exiſtentiam, vel illud (quicquid ſit) quod per ſe exiſtit, emphaticè ſignificet; eodem planè ſenſu quo τὸ Ὄν Graecorum Mundum incorruptibilem, aeternum, & interminabilem, plerumque denotat.

16. NEC unicum tantùm Numen praetendebat Moſes Strabonicus, ſed ejuſmodi cultum ac ſacrificandi modum tradere pollicebatur, quae neque ſumtibus, neque divinis afflatibus, neque ullis abſurdis actionibus cultores diſtraheret. At haec (inquies) non benè conſentire videntur cum operoſis, innumeris, & ſumtuoſiſſimis Judaeorum Sacrificiis & Ce-

remoniis, quibus aliarum gentium ritus longè ſuperarunt. Nullus autem eſt diſſenſus, ſi in mentem revocare velis non ſemper eundem fuiſſe Judaeorum cultum: nam, ante Vitulum aureum ſtolidè adoratum, Feſtum unicum apud eos erat Sabbathum, ſive ſeptima quaeque Dies in hominum & jumentorum levamen: & (ut uno verbo dicam) ſola Naturae lex, decem comprehenſa praeceptis, abſque omni rituum apparatu (Patre aut Primogenito in unaquaque familia Sacerdotis vice fungente) ſollenniter illis demandata eſt, ac duabus lapideis Tabulis, uti Roma-

norum

norum Leges duodecim aereis, inſcriptae, & in Templo ſumma curâ cuſtoditae. Poſtea, cùm animum in Idololatriam ſummè propenſum multis indiciis prodidiſſent, Deum introducit Ezechiel Propheta ſic de iis * loquentem; *eò quod Jura mea non facerent, & Statuta mea ſpernerent, ac Sabbatha mea profanarent, denique quod oculi ipſorum ſtercoreos Patrum ſuorum Deos ſequerentur*, EGO ETIAM DEDERAM IPSIS STATUTA NON BONA (nec fine ſcilicet nec naturâ ſua) ET JURA PER QUAE NON VIVERE POSSENT: cùm, ex adverſo, nulla neque ſingularis neque communis vivendi modus abſque

* c. 20. 24, 25.

Naturae legibus inſtitui poſſit ; utcunque ſint Reipublicae aut privatis hominibus inutiles Leges omnes arbitrariae , & a praevia conſuetudine potiùs quam ab uſu futuro receptae.

17. ECCE igitur (*amice colendiſſime*) Ritualis Judaici veram originem ! ac ſi minima te premit de hac re dubitatio , animum tibi reddat pacatiorem et ſummè tranquillum Jeremias Propheta , qui Deum Iſraelitas alloquentem his * verbis introducit : *Holocauſta veſtra adjicite Sacrificiis veſtris , & comedite carnem eorum ; nam non ſum loquutus cum Majoribus veſtris , neque praecepi eis , quo die*

* c. 7. 21, 22.

eduxi

eduxi eos è terra Aegypti, de rebus Holocausti & Sacrificii. Pluribus hoc testimoniis, omni exceptione majoribus, confirmare possem; nisi commodiùs fieri crediderim in opere, quod aliquamdiu meditatus sum DE REPUBLICA MOSAICA, quam omnibus aliis longè fuisse perfectiorem (etsi nullibi unquam integrè stabilitam aut erectam) pro viribus demonstravero. Forma hujus Regiminis malè intellecta innumeris erroribus, iisque ingentibus, ansam praebuit: ipsaque interea cum Moyse ferè & primis Successoribus fuit deperdita, quamvis minimus quisque

Theologaſter de *Theocratia Judaica* quaſi ex Tripode pronunciare ſolet, eamque in ſuo cerebro graphicè delineatam eſſe perſuaſum habet. Nonnulla etiam, ſi non obliviſceris, in *Adeiſidaemone* diſſerui de Religionum mutatione, ſervatis tamen rerum nominibus; quamvis omnes omnino Innovationes primo Conditori, propter nominis reverentiam & autoritatem, vulgò aſcribi ſoleant: nec hujus rei inter Chriſtianorum Sectas deſunt exempla, cùm infinita ferè ſint Chriſto & Apoſtolis attributa, quorum neque vola neque veſtigium in Novo Teſtamento

aut

aut ullo idoneo ſcripto remanet.

18. SED, ne plus aequo diſcurram, Huetius, nullâ uſus ambage, ſcribit, in loco ſuperiùs citato, quòd Strabo noſter narrat Moſem *ſanctos Dei colendi ritus inſtituiſſe*; cùm nihil ſimile, nec ullum ritum particularem apud Strabonem reperias, qui tantùm memorat Moſem eſſe pollicitum * ſe *talem Cultum ac Sacrificandi modum traditurum, qui neque Sumtibus, neque Inſpirationibus, neque ullis abſurdis actionibus cultores perturbaret*. Atqui Strabonem ritus in Pentateucho praeſcriptos in animo tunc habuiſſe, quis dicere ſuſtineat? quando Cibo-

* Ubi ſupra.

rum

rum diſcrimen, Circumciſionem, & id genus alios, multo poſt tempore ſuperſtitioſè invectos aſſerit. Plurima quidem Somnia quaſi divinitùs immiſſa, eorumque interpretationes ſimul additas, in Pentateucho legimus. Sed ſi quis ſcire velit, unde Somnia divina & extraordinaria ab ordinariis & naturalibus diſtingui poſſint, fruſtra laborabit. Nullibi prorſus memoriae traditum, quibus indiciis veteres illi Judaei Numen ipſos in Somniis admonens agnoverint. Incertum quae ſpecies animo dormientium obverſaretur, cùm ſecum loqui Deum intelligebant. Incertiora adhuc Somnii

di-

divini argumenta, quae ad caput duodecimum Geneſeos ex Jamblicho profert Joannes Clericus, qui multa non ſpernenda in hanc rem eruditè congeſſit. Cùm autem Onirocritice, vel Ars interpretandi Somnia, in maximo eſſet per totum Orientem pretio, nec minori fermè in Occidente (ubi Conjectores non parum lucrificati ſunt) Commentatores eapropter ad Jamblichum illum & alios Platonicos, ad Chaldaica fragmenta ſive vera ſint illa ſive falſa, ad Onomacritum, Artemidorum, Macrobium, & Scriptores omnes Onirocriticos recurrunt, ut ſecundum Artis canones Sacra explicent

Somnia. Strabo certè * dicit Moſen docuiſſe, *eos, qui bona habent Somnia, quique prudenter & juſtè vivunt, debere pro ſe & pro aliis dormire, atque donum aliquod & ſignum a Deo expectare; ceteris nihil ſperandum.* Non Conjectores ergo ex profeſſo inſtituit, non peculiarem hanc Sacerdotibus demandavit curam, non regulas condidit obſcuras, myſticas, & paucis obvias; ſed cùm ejusmodi perſuaſionem ex animis ſuorum eximere penitùs non valeret, ſpectatae Virtutis & probatae Sapientiae Viris omnino credendum injunxit: quia tales, bono publico & privato ſemper ſtudentes, omnia in utilitatem

* Ubi ſupra.

litatem consulentium (sive somniassent ipsi necne) interpretaturos non dubitavit. Non licuit ergo unicuique proprii cerebelli Phantasmata ad Sagaces deferre, nec unicum ex iis Somnium esse credere divinum ; quoniam talia probis illis & peritis, Magistratu ut plurimùm gaudentibus, solis contingere poterant, qui soli idcirco pro se & pro aliis dormire debebant: quare munus & donum Propheticum inter Judaeos hic annotari, immo & explicari, porro manifestum est. Hic est genuinus Strabonis sensus; suntque inter doctorum doctiores qui omnes Dei Apparitiones, in Pentateu-

cho & alibi relatas, ad Somnia & Extaſes conſtanter referunt : unde non nemo aiebat eſſe convertibilia, ſive dixeris Abrahamo loquutum eſſe Deum in ſomnio, ſive Abrahamum ſomniaſſe ſibi loquutum eſſe Deum ; ſicuti de quodam Alexandri ſomnio ſcribens Cicero, *non audivit* (* inquit) *ille Draconem loquentem, ſed eſt viſus audire.*

* De Div. l. 2.

19 PRAETER multas Revelationes in Sacris ſcriptis ex Somniis indubitatè captatas, omnes certè fuiſſe per Somnia duntaxat & Viſiones aut Extaſes (exceptis quae ſoli fiebant Moſi, & poſtea per Urim & Thummim) docet nos luculenter Numerorum li-

liber, ubi Aaron & ſoror ejus Maria inſurgentes in Moſem, * dixerunt, *an per Moſen ſolummodo loquutus eſt Jehovah? annon etiam per nos loquutus eſt?* quibus a Deo tale datur Reſponſum: *ſi ſit inter vos Propheta Jehovae, ego ei per* VISIONEM *innoteſcere, per* SOMNIUM *eum alloqui conſuevi. Non ita eſt ſervus meus Moſes, is fidelis eſt in tota Domo mea. Ore ad os eum alloqui ſoleo & * coram; non ſolet me cernere in aenigmatibus & figuris Jehovae.* Quamvis itaque Moſes ipſe conſilium divinum clarè & diſtinctè, & abſque Symbolis aut Imaginibus, quae populo praecipienda erant, intellexit (prouti Legiſlatorem

* c. 12. 2, 6, 7, 8.

* Vid. Ex. 33, 11. Deut. 34. 10. &c

ſanè decuit) aliis tamen in Republica jam conſtitutâ degentibus, per Viſiones ſolummodo & Somnia, in Figuris & Aenigmatibus, ſeſe communicare Numen dignatum eſt : idque Juſtis unicè & Sapientibus, nam ceteris (ut Strabo monet) nihil ſperandum ; quibus ergo fides non erat adhibenda, ſed eorum rejicienda Somnia tanquam vana vel malitioſè conficta. Sexcentis haec poſſemus confirmare exemplis. Sed ut Gentilium Oracula ſaepenumerò donis & promiſſis, minis & violentia corrumpebantur, cùm ipſi Sacrificuli eſſent Dii qui ederent Reſponſa ; ſic non ſemel Jeremias, ut

ut alios non in partes traham, conterraneos ſuos adverſus deceptores Vates adhortatur & admonet. *Ne decipiant vos* (*inquit) *Prophetae & Divinatores veſtri, qui ſunt inter vos;* NEQUE AUSCULTETIS SOMNIIS VESTRIS, QUAE VOS IPSI CURATIS SOMNIARI. Ita Demoſthenes (referente * Cicerone) *Pythiam Philippizare dicebat, id eſt, quaſi cum Philippo facere. Hoc autem eò ſpectabat* (addit ille) *ut eam a Philippo corruptam diceret.* Loca prorſus aequipollentia et parallela! Alia bene multa tam ex Sacris quàm ex Profanis ſcripturis adjicere poſſem, niſi ſupervacaneum iſtud fore credidiſſem. Totâ igitur Judaeo-

*c. 29. 8.

*De Div. l. 2.

rum Prophetia ad VISIONES et SOMNIA sic reductâ (exceptis quae per Urim et Thummim dabantur Responsis, de quibus in REPUBLICA MOSAICA) idem non illustratum modò, sed porro confirmatum videbis a Joele, qui cùm dies praediceret venturos, in quibus omnes Israelitae essent aequaliter beati et edocti, *effundam* (ait Deus ex ipsius * ore) *spiritum meum super omnem carnem*, sive omnis generis homines, & *Prophetizabunt Filii vestri & Filiae vestrae*. At quo pacto hoc futurum est? *seniores vestri* SOMNIA *somniabunt*, *juvenes vestri* VISIONES *videbunt*: *quinetiam super servos & servas effun-*

* c. 2. 28, 29.

dere Spiritum ſuum promittit, ut nullum poſtea, quoad munus Propheticum, reſtaret ordinum diſcriminatio; quod ego interpretor ac ſi dixiſſet, donum ipſum Propheticum penitus tunc inter Judaeos ceſſaturum, & non pluris eos Juſtorum & Prudentium Viſiones et Somnia facturos, quam ſenum aut infantium, imo quàm imaginationes ſervorum et ſervarum, quibus communis rationis uſus a ceteris ferè hominibus denegatur.

20. DIVINATIO per Somnia inter pleraſque gentes maximè invaluit. Dormiebant tum Sacerdotes, tum qui eos conſultum ibant, in Tem-

plis, Antris, Lucis, et aliis locis ſacris, Reſponſum ex Somniis captaturi, et Pellibus victimarum incubantes; qualis incubatio Graecis et Italis (ut ex utriuſque linguae ſcriptoribus liquidò conſtat) erat frequentiſſima, iis potiſſimùm qui eſſent de valetudinis curatione ſolliciti. Videantur Plauti Commentatores ad verſum ſexageſimum-primum Actus primi Scenae primae *Curculionis*, & ad Actus ſecundi Scenae ſecundae verſum decimum-ſextum. Idem teſtatur * Pauſanias de iis qui Amphiaraum conſulere vellent; eos nimirum, *ariete ei immolato, in ſubſtratâ ejus pelle dormiiſſe, Som-*

* In Atticis.

nii monitum expectantes. Virgilius Fauni Oraculum in Albunea ſilva deſcribens, ſic Aeneidos ſeptimo canit;

Hinc Italae gentes, omniſque Oenotria tellus
In dubiis Reſponſa petunt: huc dona Sacerdos
Cum tulit, & caeſarum ovium (ſub nocte ſilenti)
Pellibus incubuit ſtratis, ſomnoſque petivit;
Multa modis ſimulacra videt volitantia miris,
Et varias audit voces, fruiturque Deorum
Conloquio.

Colloquutos enim Deos ſecum, non mirum eſt aliquem non Sacerdotem (fraudis ut-

pote conſcium & artificem) ſomniaſſe, deque propoſitis ab ipſo dubiis non nihil etiam retuliſſe; cùm, tot Ceremoniis ſollenniter peractis, & tali perſuaſione haud leviter imbutus, ſacro correptus horrore ſomnum inchoaret. Sic ſtatim de Rege;

Hic & tum pater ipſe, petens
Reſponſa, Latinus,
Centum lanigeras mactabat ritè
bidentes,
Atque harum effultus tergo,
ſtratiſque jacebat
Velleribus.

Abrahamus item Judaeorum Patriarcha, cùm Deum, circa progeniem anxius, conſulere vellet, poſt mactatas

Pe-

Pecudes ſopore gravi oppreſſus optatum accepit Reſponſum ; ut in decimo-quinto Geneſeos capite fuſiùs videre eſt.

21. ALITER omnino judicavit de Somniis Marcus Tullius Cicero, ut alios Philoſophos Naturae ſolummodo ductum ſequentes, brevitati ſtudens, conſultò reticeam. Poſtquam aliqua de falſò viſis a navigantibus, ab ebriis, ab inſanis recitaverat, ſic demum * concludit ; *quòd ſi ceteris temporibus falſis Viſis credendum non eſt, non video quid praecipui Somnus habeat in quo valeant falſa pro veris.* Sed vera aliquando evadunt Somnia. Non mirum illud, ne-

* De Div. l. 2.

dum divinum. *Quis enim*
* Ibid. *eſt* (ut inquit * Tullius) *qui totum diem jaculans, non aliquando collimet? Totas noctes Somniamus, neque ulla ferè eſt quâ non dormiamus; & miramur aliquando id, quod ſomniamus, evadere. Quid eſt tam incertum quàm Talorum jactus? tamen nemo eſt, quin ſaepe jactans Venereum aliquando jaciat, nonnunquam etiam iterum ac tertiùm: num igitur, ut inepti, Veneris id fieri impulſu malumus, quàm caſu dicere?* Multa egregia habet in iſta Diſputatione de Obſcuritate, Aenigmatibus, & innumerabili Somniorum omnium varietate; nam, ut veriſſime
* Ibid. * notat, *nihil tam praepoſterè, tam inconditè, tam monſtruoſè*

co-

cogitari poteſt, quod non poſſimus Somniare: Sed miſſis quae adducit de Ambagibus, Confuſione, & Incertitudine Somniorum naturalium (de quibus jam ſermo non verſatur) operae pretium eſt audire quae ſcribat de Divinis, quia talia nulla neque dari, neque fieri poſſe, non obſcurè praeſe fert * demonſtrare. *Aut enim Divina vis quaedam, conſulens nobis, Somniorum ſignificationes facit; aut Conjectores ex quadam convenientia et conjunctione Naturae (quam vocant Sympathiam) quid cuique rei conveniat ex Somniis, et quid quamque rem ſequatur, intelligunt: aut eorum neutrum eſt, ſed quaedam Obſervatio conſtans atque diu-* * Ibid.

turna,

turna, cùm quod viſum ſecundum quietem ſit, quid evenire, aut quid ſequi ſoleat. Primùm igitur intelligendum eſt, nullam vim eſſe Divinam effectricem Somniorum. Atque illud quidem perſpicuum eſt, nulla viſa Somniorum proficiſci a Numine Deorum: noſtrâ enim cauſâ Dii id facerent, ut providere futura poſſemus. Quotus igitur eſt quiſque qui Somniis pareat? qui intelligat? qui meminerit? quàm multi verò qui contemnant, eamque Superſtitionem imbecilli animi atque anilis putent? Quid eſt igitur, cur his hominibus conſulens Deus, Somniis moneat eos, qui illa non modo curâ, ſed ne memoriâ quidem digna ducant? nec enim ignorare Deus poteſt, qua mente quiſque

ſit; nec fruſtra ac ſine cauſa quid facere dignum Deo eſt, quod abhorret etiam ab hominis conſtantia. Ita ſi pleraque Somnia aut ignorantur, aut negliguntur; aut neſcit hoc Deus, aut fruſtra Somniorum ſignificatione utitur: ſed horum neutrum in Deum cadit; NIHIL IGITUR A DEO SOMNIIS SIGNIFICARI FATENDUM EST. *Illud etiam requiro, cur, ſi Deus iſta Viſa nobis providendi cauſâ dat, non vigilantibus potiùs det quam dormientibus? Sive enim externus & adventitius pulſus animos dormientium commovet, ſive per ſe ipſi animi commoventur, ſive quae cauſa alia eſt cur ſecundum quietem aliquid videre, audire, agere videamur; eadem cauſa vigi-*

lantibus eſſe poterat : idque ſi noſtrâ cauſa ſecundum quietem Dii facerent, vigilantibus idem facerent ; praeſertim cùm Chryſippus, Academicos refellens, permulto clariora & certiora eſſe dicat quae vigilantibus videantur, quàm quae ſomniantibus. Fuit igitur Divinâ beneficentia dignius, cùm conſuleret nobis, clariora Viſa dare vigilantibus, quàm obſcuriora per Somnium : quod quoniam non fit, SOMNIA DIVINA PUTANDA NON SUNT. *Jam verò quid opus eſt circuitione & amfractu, ut ſit utendum Interpretibus Somniorum potiùs quàm directo ? Deus, ſiquidem nobis conſulebat, hoc facito, hoc ne feceris, diceret ; idque Viſum vigilanti potiùs, quàm dormienti*

da-

daret. Jam verò quis dicere audeat, vera omnia esse Somnia? Aliquot Somnia esse vera, innuit Ennius: sed omnia non est necesse. Quae est tandem ista Distinctio, quae vera quae falsa habet? et, si vera a Deo mittuntur, falsa unde nascuntur? nam si ea quoque Divina, quid inconstantius Deo? Quid insecitius autem est, quàm mentes mortalium falsis & mendacibus Visis concitare? Sin vera visa Divina sunt, falsa autem & inania Humana: quae est ista designandi licentia, ut hoc DEUS *hoc* NATURA *fecerit, potiùs, quàm aut omnia* DEUS *(quod negatis) aut omnia* NATURA? *quod, quoniam illud negatis, hoc necessariò confitendum est. Naturam autem eam dico,*

qua nunquam animus inſiſtens, agitatione & motu eſſe vacuus poteſt. Is, quum languore corporis nec membris uti nec ſenſibus poteſt, incidit in Viſa varia & incerta, ex reliquiis (ut ait Ariſtoteles) inhaerentibus earum rerum, quas vigilans geſſerit aut cogitarit, quarum perturbatione mirabiles interdum exiſtunt ſpecies Somniorum, quae, ſi alia vera alia falſa, qua notâ internoſcantur ſcire ſanè velim. Si nulla eſt, quid iſtos Interpretes audiamus? Sin quaepiam eſt, aveo audire quae ſit. Hactenus Cicero, qui a Naturae tantùm lege irradiatus, ſolâ illa lege judicandus eſt. Cum ipſo tamen ex te (*Samſoni*) rerum Sacrarum aſſiduo perſcrutatori, ſci-

ſcire velim, quomodo Somnia Divina ab humanis internoſci poſſint? nam ut perquam diſtincta ſint & vivida, valde perſpicua & vehementia (qualia ſaepe de rebus ineptiſſimis mihi contingunt) minimè quidem ſufficit; etiamſi tertia Clerici adderetur* nota, quòd *Deum* ſcilicet *aut Angelos ita de ſe loquentes audirent* homines, *ut ſignificarent Somnia illa a ſe profecta*: nam hoc uti fieret, ad Somnia iterum & Viſiones recurrendum (quae foret, ut cum Logicis loquamur, Petitio Principii) quoniam *non ſurrexit Propheta praeterea in Iſraele ſimilis Moſi, ut quem cognoverit Jehovah facie ad fa-*

*Ad Gen. 12.

Deut. 34. 10.

ciem. Caveas autem ne ex formulis iſtis, *facie ad faciem*, & *ore ad os* verſo, colligere velis Moſem Dei ipſius vultum, vel ullam quamcunque Numinis ſpeciem, minùſque adhuc Divinam ipſam naturam oculis aſpexiſſe: quamvis etenim, in verſu undecimo capitis triceſimi tertii libri Exodus, ſcriptum ſit, quòd *Jehovah alloquebatur Moſem facie ad faciem, quemadmodum alloqui ſolet quis amicum ſuum*; in viceſimo tamen ejuſdem capitis verſu, Jehova dicit Moſi, *faciem meam non poteris videre, non videbit enim me homo & vivet*. Nec de Moſe ſolo uſurpantur iſtae formulae, ipſe ſiquidem, in quin-

quinto Deuteromii * capite, sic ait Israelitis; *facie ad faciem loquutus est Jehovah vobiscum in monte, e medio* * *igne*: in capite verò immediatè praecedenti ait, *quo die Jehovah vos alloquutus est in Horebo, e medio igne, nullam imaginem* * *vidistis*. Propriè igitur & strictè Dei faciem nunquam est Moses intuitus, cùm verissimè Paulus dixerit, quòd * *Deum nemo vidit hominum, neque videre potest*: sed qualisnam esset Symbolica ista Numinis praesentia, & familiarior cum Mose quàm cum aliis Prophetis collocutio, aliàs otiosiores examinabimus.

* v. 4. vid. Gen. 32. 30.

* Ex. 20. 18.

* v. 15.

* 1. Tim. 6. 16.

22. ORDO jam poscit (cùm locum

locum Strabonis totum illuſtremus) ut de Circumciſione, Exciſionibus, Ciborum diſcrimine, ac ejuſmodi reliquis ſermo inſtituatur. Sed miſſis iis, quae apud Judaeos invexit temporis progreſſu aut omiſit SUPERSTITIO, pauca differamus de iſta TYRANNIDE, quam ex eodem cum Superſtitione fonte, e Principatus nimirum & Sacerdotii in uno homine conjunctione, utplurimum dimanaſſe obſervat Strabo *: nam ubicunque hoc accidere contingit, omnia quae tali homini placuerint, aut e re ſua videri poterint, apud ſubditos proculdubio inaudiri debent LEX & RE-

* Ubi ſupra.

LIGIO. Verè itaque Tacitus, quod * *Judaei ſibi ipſi Reges impoſuere, qui mobilitate vulgi expulſi, reſumtâ per arma dominatione, fugas civium, urbium everſiones, fratrum, conjugum, parentum neces, aliaque ſolita Regibus auſi*, SUPERSTITIONEM FOVEBANT: QUIA HONOR SACERDOTII FIRMAMENTUM POTENTIAE ASSUMEBATUR. Nihil in Hiſtoria notius, quàm Judaeorum, poſt Sacerdotium a Principibus (aut potiùs poſt Principatum a Sacerdotibus) occupatum, miſerrimus & vel hoſtibus deplorandus ſtatus. Scitè verò Strabo * animadvertit, quandam Arci eorum exhibitam fuiſſe reve-

* Hiſt. l. 5.

* Ubi ſupra.

rentiam ; quia non pro Tyrannorum Domicilio , ſed pro Jehovae Templo vulgò habebatur. Domus itaque & Dominorum eadem natura & conditio : ipſi enimvero Tyranni duplicem perſonam, Principis utique & Sacerdotis , callidè induebant. Idem de Arce hac ſubolfe-
* H. l. 5. cit * Tacitus, cui eſt *immenſae opulentiae Templum , intimis clauſum* ; AD FORES TANTÙM JUDAEO ADITUS , A LIMINE PRAETER SACERDOTES ARCEBANTUR . Vides hic Sacerdotes in praeſidio collocatos, cives in ſervitute retentos , et ut ſuſpectos ab Arce procul remotos. Quòd poſtremis autem temporibus eſſet

eſſet reverâ & ſine fuco Arx, teſtis adhuc idem Tacitus, cujus haec ſunt * verba: TEMPLUM IN MODUM ARCIS, *propriique muri, labore & opere ante alios: ipſae porticus, queis Templum ambiebatur*, EGREGIUM PROPUGNACULUM. Inferiùs vero de urbis Hieroſolymitanae defenſione contra Romanorum ſub Tito obſidionem agens, *extrema* (* inquit) *& latiſſima moenia Simon; mediam urbem Joannes, quem & Bargioram vocabant; Templum, Eleazarus firmaverat: multitudine et armis Joannes et Simon, Eleazarus* LOCO POLLEBAT. Haec adeo clara ſunt, ut diutiùs iis immorari noſtro eſſet otio & veſtrâ abuti patientia.

* Ibid.

* Ibid.

23. DE comparatione denique inter Moſem & alios Legiſlatores ac Prophetas ſatis fuſè ſuperiùs dictum; nec ulteriorem ejus rei mentionem hic facturus, niſi ut in tranſitu notetur, ſolito ſuo candore Huetium * affirmare, *tres futurorum praeſcios Vates ſimul commemoraſſe Strabonem, Orpheum, Muſaeum, & Moſem, qui tres unus idemque ſunt*: quaſi non Amphiaraum, & Trophonium, & Tireſiam, & Zamolxin, & Aſſyrios Caldaeos, & Etruſcos Haruſpices (praeſcios futurorum Vates) cum aliis quibuſdam eodem ſimul tempore memoraſſet Strabo. Hi quidem omnes poſſunt aequali cum tribus iſtis jure, non ſolummodo

* Prop. 4. c. 8. §. 18.

modo cum Moſe comparari, ut fecit Geographus; ſed ut unus etiam cum Moſe idemque ſint, prout ſentit Demonſtrator. Tam clarè hoſce in Moſe perſpicit vir doctiſſimus, ac ii, de quibus ſupra in decimo quinto Paragrapho loquuti ſumus, Spinoſam in Pentateucho inveniunt, & Atheiſmum ſuum in nomine *Jehovah*. Quod aequivocam aliorum Dei nominum & attributorum ſignificationem attinet, hic eſt linguarum omnium primarius defectus, & nulli mehercle Scriptori (utcunque accurato) ſemper ad libitum vitandus.

24. QUAENAM nunc ſit cum

Scriptore Pentateuchi Strabonis noſtri concordantia, & quo ſenſu de Moſe & Judaeis candidè ſcripſiſſe dici poſſit, hactenus tibi perlegere licuit: nam ut ad Huetii id fieret mentem, de pleriſque ſecundùm vulgarem Moſaicae Hiſtoriae & Doctrinae interpretationem ſentire debuit Strabo; quod, niſi cùm Moſem dicat Expeditionis Ducem, & Idololatriam ab ipſo fuiſſe prohibitam, minime praeſtitit. Sed *falſa quidem* (ſubjungit * Huetius) *veris nonnulla admiſcet*: immo vera eum nonnulla falſis plurimis immiſcuiſſe meliùs dixiſſet, ſi aliquid ſibi voluit ille qui fulciendae Hypotheſi unicè labo-

* Ibid. c. 1. §. 42.

laborabat. Ut hoc autem manifeſtius evadat, rogo primùm, an ab indigenis Aegyptiis prognati ſint Judaei, quam vocem pro Iſraelitis omnibus, etſi minùs propriè, cum aliis ubivis uſurpare ſoleo? deinde, an Aegyptius Sacerdos & Nomarcha fuerit Dux & Legiſlator Moſes? an ob diſſenſum a publico Religionis ſtatu patriâ diſceſſerit? an Natura ipſi unicum erat & ſummum Numen? an Sectatores ſuos ad ipſos deduxit Hieroſolymos? an Judaeam ſine magna aut ulla fortè concertatione accepit? an loco armorum Sacra tantùm praetendebat & Deum? an Cultum ſine impen-

ſis,

ſis, ſine furoribus, ſine ritibus inſtituit? an finitimos ſibi habuit faciles & conſentientes? an poſt ipſius tempora invehebantur ciborum diſcrimen, circumciſio, aliique ritus? an reverâ eſſet Arx bellica Templum Hieroſolymitanum? an talis omnino fuit Moſes, ac Minos, Lycurgus, Zamolxis, & id genus alii? & quoſnam denique, ſecundùm Strabonem, ſanctos apud ſuos Dei ritus conſtituerat? Conferantur hae quaeſtiones cum Strabonis & Huetii verbis in locis plus ſemel citatis, & integrum eſto unicuique de utriuſque candore judicium. Ut meum autem inter alios interpo-

nam,

nam, quae ſibi de Judaeis veriſimiliora videbantur, Strabo, vir infinitae lectionis et diligentiae, in medium liberè et ingenuè protulit; ſed Huetius, pio (ſi Diis placet) artificio utendum ratus, ea in alienum planè ſenſum iniquè detorſit. Non hic, utrùm abſolutè vera ſint omnia quae ſcripſerat Strabo, anxii diſquirimus; ſed tantùm num vera eſſe illa, maturo priùs & diligenti uſus examine, penitus crediderit.

25. UT finem enimvero aliquando faciam, ac ne Epiſtola haec ultra modum excreſcat, credo jam te mirari, deſiturum (qui vir es ſum-

mi candoris & acuminis) quare non libros modò Pentateuchi, ſed Diodorum etiam Siculum, Tacitum, et alios Scriptores in meas partes ultro traxerim. Ego, ita me Deus amet, nunquam ſatis mirari poſſum, quare plerique omnes qui de rebus Judaicis generaliùs egerunt, quivè Pentateuchum ſpeciatim illuſtrarunt, locum iſtum Strabonis ſilentio, quaſi datâ opera, praeterierant: ſed praecipuè et prae aliis quo fecerint hoc conſilio, homines integerrimi juxta ac doctiſſimi, noſtrates (inquam) Marshamus in *Canone Chronico*, & Spencerus in opere *de Legibus Moſis Ritualibus*,

tualibus, planè ignorare me confiteor. Quin celeberrimus item Huetius, si non sciens et volens, temerè tamen et inconsultò aberrarit, neminem credo inficias iturum: quòd minimè gentium dico, ut nomini meo splendoris aliquid ex tam illustri profligato adversario adjicerem, neque ut gratiam ullam aut injuriam Judaeis facerem; sed suus ut stet HISTORIAE honos ac autoritas, et ut SUPERSTITIONIS errori veritas RELIGIONIS anteponatur. Vale, *Auguste*; et me amantem redamare pergas.

Hagae-Comitis, VII. *Cal. Novemb.* 1708.

ERRATA sic CORRIGENDA.

Pag.	Lin.		
		In Praefatione.	
6.	2.	*Hoemi*	*Haemi*
16.	15.	hanc	hunc
		In ipso Opere.	
4.	10.	perocniam	perveniam
15.	1.	SUBLIMEN	SUBLIMEM
18.	4.	petilius	Petilius
20.	7.	presagia	praesagia
37.	1.	*ab initio*	CAPTI
81.	3.	*in magine*	*deleatur c.*
121.	17.	venerabant	venerabantur
133.	6.	*Quaesitum*	*Quaesitum :*
165.	12.	lucrificati	lucrati
173.	2.	nullum	nulla
187.	1.	Deuteromii	Deuteronomii
		In Graecis.	
113.	5.	αγραπ|οις	εγγραπ|οις
120.	1.	Ουτω	Ουτω
ibid.	2.	το τοις	το εν τοις
ibid.	5.	τον	των
122.	2.	εν	ἐν
124.	3.	οπου	ὁπᾳ
ibid.	9.	δεντος	δ'εντος
126.	14.	ων	ὠν
157.	5.	Ων	Ον

Et si quae alia.